

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Úloha náboženského práva v právním systému státu Izrael

Eva Ďurišová

Plzeň 2019

Prehlásenie autorky

„Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu spracovala samostatne, a že som vyznačila pramene, z ktorých som pre svoju prácu čerpala spôsobom vo vedeckej práci obvyklým.“

Plzeň, marec 2019

Eva Ďurišová

1	Úvod	5
2	História.....	6
2.1	Náboženstvo a právny systém pred vznikom Štátu Izrael	6
2.1.1	Právny systém Palestíny za Osmanskej ríše.....	6
2.1.2	Transformácia právneho systému	8
2.1.3	Tolerancia religióznych komunit	12
2.1.4	Výsledky prvej svetovej vojny a Britský mandát Palestína ...	13
2.2	Národno-politické hnutie Sionizmu	15
2.3	Cesta za vznikom samostatného židovského štátu	16
2.4	Založenie štátu Izrael.....	19
2.4.1	Deklarácia nezávislosti Štátu Izrael, 5708-1948	20
2.4.2	Od vojny k vojne	21
2.5	Otázka prevzatia právneho systému	22
2.6	Právny vývoj po vzniku Štátu Izrael	23
3	Charakteristika Izraelského právneho systému a súdництва.....	27
3.1	Právny pluralizmus	27
3.2	Izrael ako právny štát.....	29
3.3	Súdnictvo	34
3.4	Náboženské právo v izraelskom právnom systéme.....	35
3.4.1	Postavenie náboženského práva v právnom systéme.....	37
3.4.2	Rozdiel medzi židovským a izraelským právom.....	37
3.4.3	Aplikácia náboženského práva	40
4	Štát a náboženstvo – Právne postavenie fyz. osôb	43
4.1	Úloha náboženstva pri formovaní národnej identity	44
4.2	Status quo kompromis	46
5	Židovský a demokratický štát	48
5.1	Snahy o prijatie písomnej ústavy.....	48

5.2	Hodnoty Židovského a demokratického štátu.....	50
5.3	Hodnoty Izraelského štátu.....	51
5.4	Izrael ako Židovský Štát	52
5.5	Demokratická povaha štátu.....	56
5.6	Hľadanie spoločného menovateľa	58
5.7	Úloha Najvyššieho súdu Štátu Izrael.....	60
5.8	Izraelská spoločnosť a jej hodnoty	66
5.9	Malo by dôjsť k prijatiu Ústavy?	68
5.10	Izrael: národný štát židovského národa.....	69
6	Záver	72

1 Úvod

Zámerom mojej práce je popísať právny systém štátu Izrael a jeho vzťah k náboženskému právu. Hoci Izrael sám seba označuje za sekulárny štát, prepojenie jeho právneho systému a súboru inštitúcií s náboženstvom je evidentné.

V rámci tejto práce sa preto pokúsím bližšie opísať interakcia štátu a náboženstva. Práca je štrukturovaná tak, aby čitateľ mohol z práce porozumieť aké sú podstatné a jedinečné črty izraelského právneho systému.

Na úvod sa pokúsím zhrnúť ako náboženske, historické, kultúrne, a politické okolnosti formovali jeho súčasnú podobu. Následne sa budem venovať charakteristike izraelského právneho systému a súdnictva, a aké miesto v nich získalo náboženstvo. Taktiež sa budem v práci venovať opisu hodnôt židovského a demokratického štátu, a ako mohlo ich definovanie ovplyvniť, že Izrael do dnešného neprijal písaný text ústavy, a vysvetlím prečo si myslím, že by ju ani prijať nikdy nemal. Záver práce sa venuje zhrnutiu problematiky.

2 História

História nám prvotne pomáha pochopiť vznik a súčasnú podobu štátu Izrael, ako aj ďalšie smerovanie a výzvy, ktoré jej do dnešného dňa zostávajú. Na úvod mojej práce sa pokúsim objasniť ako ideový smer sionizmu, politické a ústavné dejiny definovali vzťah medzi štátom a náboženstvom v Izraeli. Je nepopierateľné, že vzťah náboženstva a štátu sa formuje a úzko súvisí s jeho históriou, kultúrou a sociálnou štruktúrou. V rámci tejto kapitoly sa preto zameriam na historický vývoj oblasti a významné udalosti izraelských dejín, ktoré prispeli k formovaniu národnej identity a súčasnej podoby právneho systému Izraela.

2.1 Náboženstvo a právny systém pred vznikom Štátu Izrael

Pre získanie prehľadu o právnom rámci náboženstva v Izraeli, musíme najskôr odkázať na obdobie osmanskej nadvlády, a na Britský mandát Palestína. V rámci tejto časti práce je mojím zámerom popísať toleranciu konfesijných komunit, ako aj podstatné črty a vývoj legislatívnej úpravy pred vznikom samostatného Štátu Izrael.

2.1.1 Právny systém Palestíny za Osmanskej ríše

Územie dnešného Izraela tvorilo vyše štyri storočia súčasť palestínskeho regiónu Osmanskej ríše ako súčasť provincie Damasku, a to od víťazstva osmanského sultána nad mamlukmi v roku 1517, až do vstupu britských jednotiek do regiónu v roku 1917. Právny systém sa tak vytvoril z historických okolností nadvlády Osmanskej ríše.

Na území platilo osmanské právo, ktorého základ tvorilo islamské náboženské právo.¹

Významné legislatívne zmeny začali v prvej polovici 19. storočia, kedy Osmanská ríša podstúpila za účelom modernizácie a upevnenia územnej celistvosti² rozsiahlu právnu a administratívnu reformu, známu pod označením Tanzimat. V

¹ Od 19. storočia bolo výrazne ovplyvňované európskym právom, najmä francúzskym, švajčiarskym a rakúskym.

² Osmanská ríša sa obávala nacionalistických hnutí v rámci ríše.

rámci reforiem došlo k prijatiu niekoľkých kodifikácií v oblasti trestného, obchodného a procesného práva, ktoré boli prevažne inšpirované francúzskou právnou úpravou.³ Počas obdobia reforiem došlo tiež k prvej kodifikácii islamského občianskeho práva prijatím Madžally. Súkromnoprávny kódex Madžalla bol založený na princípoch islamského práva a Hanífovskej právnej školy,⁴ a obsahoval úpravu regulujúcu zvláštnu časť záväzkového práva,⁵ vecné právo, ako aj normy procesného charakteru.⁶ Reforma právneho poriadku sa nevzťahovala na rodinné právo, kedy osobné a majetkové vzťahy z ich plynúce podliehali islamskému právu, alebo náboženskému právu menšinových konfesijných komunít. Osmanský právny systém tak predstavoval zmiešaný právny systém pozostávajúci z rôznych právných noriem.

Systém súdov mal podobný zmiešaný charakter, a zahrňoval sekulárne a náboženské súdy. Vznikol sekulárny systém súdov, na vrchole ktorého stal Kasačný súd v Istanbule. Vedľa sekulárnych súdov pôsobili islamské, kresťanské a židovské náboženské súdy, ktoré rozhodovali o otázkach týkajúcich sa osobného postavenia jednotlivcov uznaných religioznych komunít. Takto bola zverená náboženským súdom výlučná jurisdikcia nad konfesijnými skupinami v podstatných oblastiach občianskeho práva, akým bolo rozhodovanie o manželských otázkach, právach a povinnostiach manželov, rozhodovanie o otázkach dedičstva a poslednej vôle.⁷ Osmanská nadvláda tým zaručila autonómiu uznaným nemoslmským religioznym komunitám vo svojich komunálnych záležitostiach, a to aj vrátane náboženskej slobody.

³ LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine* (University of North Carolina Press, 2006), 2006. s. 183 – 184.

⁴ Hanífovská právna škola je jednou zo štyroch základných sunnitských právnych škôl.

⁵ Zvláštnu časť záväzkového práva netvorili záväzky z protiprávneho jednanja.

⁶ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. [online] *Významné soukromoprávní kodifikace v islámských zemích, dny práva – 2010* [2019-03-05]. Dostupné z: [www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Bezouskova_Lenka_\(48_01\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Bezouskova_Lenka_(48_01).pdf)

⁷ LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine* (University of North Carolina Press, 2006), 2006. s. 23-24.

Vzhľadom k tomu, že osmanské právo nepredstavovalo výlučný právny systém, a niektoré aspekty osobitného záujmu svedomia neboli upravené jediným teritoriálnym zákonom, ale na základe personality práva, podľa ktorého sa na právne pomery nábožensky založeného obyvateľstva vzťahovalo ich náboženské právo, preniklo do právneho poriadku právo rôznych religióznych komunití; a to najmä židovské právo, islamské právo ako aj kanonické právo, ktoré vo veľkej miere ešte dodnes pôsobia ako zdroj záväzných právnych noriem v oblasti osobného postavenia jednotlivcov.

2.1.2 Transformácia právneho systému

Na začiatku mandátnej správy sa museli Briti vysporiadať s osmanským právom. V roku 1922 bolo vydané vládne nariadenie o Palestíne (Palestine Order in Council, 1922)⁸ reflektujúce nové pomery na území. Predstavoval základný dokument rovnajúci sa ústavnému dokumentu a stanovil základnú úpravu režimu v Palestíne, vďaka ktorému došlo k rozšíreniu britskej legislatívnej právomoci na územie.⁹

Mandátna správa sa rozhodla čiastočne zachovať osmanskú súdnu štruktúru. Základná štruktúra súdneho systému preto ostala s určitými úpravami ponechaná so svojej viac-menej pôvodnej podobe. Briti rozdelili jurisdikciu medzi sekulárne a náboženské súdy. Ponechali zavedený systém milletov,¹⁰ ktorý predstavoval systém pomerne samostatných súdov s jurisdikciou upravovať právne pomery týkajúce sa osobného statusu konfesiónálnych skupín (skupín dodržiavajúcich zákony moslimskej šaría, kresťanského kanonického práva alebo židovského práva halacha).¹¹ Briti tiež rozšírili jurisdikciu štátnych súdov a posilnili štátnu kontrolu nad náboženskými súdmi a inými neformálnymi tribunálmi.

⁸ The Palestine Order in Council, 1922.

⁹ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 2.

¹⁰ Millety – nábožensko-etnické správne jednotky zavedené v rámci osmanskej štátnej správy.

¹¹ MENDEL, Miloš. [online] *Islám jako nepřítel? eseje a poznámky k dějinám a současnosti islámu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 95 [2019-03-06]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/131625>

Vzhľadom ku skutočnosti, že účastníci súdnych konaní nemohli po zriadení Britského mandátu napadnúť rozsudky súdov odvolaním ku Kasačnému súdu v Istanbule, zriadili britskí predstavitelia Odvolací súd v Jeruzaleme (neskôr premenovaný na Najvyšší súd). Kompetencie Odvolacieho súdu v Jeruzaleme sa vzťahovali na odvolania v trestných a občianskych veciach, a taktiež rozhodoval (ako Najvyšší súdny dvor) v administratívnych a ústavných záležitostiach. Proti súdnemu rozhodnutiu Odvolacieho súdu bolo prípustné odvolanie, ale len v limitovanom okruhu občianskych záležitostí, a to k britskej kráľovskej Súkromnej rade v Londýne (Privy Council).¹²

Počas mandátnej správy začalo do územia prenikať anglické právo a časť právneho systému postupne prešla procesom "anglikanizácie". Hoci bolo osmanské právo vnímané britskými úradníkmi ako zastaralé, zložité, nelogické a kruté,¹³ britská koloniálna právna politika uprednostňovala čiastočne zachovanie právneho status quo a nebola odhodlaná zaviesť extenzívnu právnu reformu. Anglikanizácia preto ovplyvnila a zmenila len niektoré časti právneho systému, pričom právne normy upravujúce náboženské záležitosti, rodinné právo, alebo vlastníctvo pozemkov, zostalo väčšinou zachované vo svojej pôvodnej podobe.¹⁴

Aj napriek tomu, že Briti nepriahli po nahradení miestneho hmotného práva, boli viac ochotní nahradiť normy procesného práva. Nahradenie pravidiel procesu bolo jednoduchšie oproti zmene hmotného práva, a navyše bolo vnímané ako praktická potreba, pretože britskí sudcovia boli zvyknutí aplikovať dôkazné a procesné pravidla *common law*. Tiež verili, že uzákonenie anglických procesných pravidiel zefektívni právny systém.¹⁵

Nahradiť hmotné právo bolo oveľa zložitejšie ako zmeniť procesné normy. Briti začali najprv nahradzovať procesné a verejné normy, a až následne prešli na

¹² LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine* (University of North Carolina Press, 2006), 2006. s. 29.

¹³ *Ibid.*, s.51-54.

¹⁴ *Ibid.*, s. 55-56.

¹⁵ *Ibid.*, s. 55-56.

anglikanizáciu hmotného či súkromného práva.¹⁶ V oblasti verejnoprávneho odvetvia došlo hneď v dvadsiatych rokoch k nahradeniu osmanského kódexu trestného konania a niektorých pravidiel pre dokazovanie. V rámci súkromného práva sa nahradili osmanské obchodné zákony. Ďalej došlo v tridsiatych rokoch k nahradeniu osmanského trestného zákonníku a kódexu občianskeho súdneho poriadku kódexami založenými na anglickom práve. Spolu s nimi bolo prijaté aj nariadenie o konkurze (Bankruptcy Ordinance of 1936).¹⁷ Legislatívna aktivita pokračovala ešte v štyridsiatych rokoch, kedy došlo k úprave deliktneho a pracovného práva. Vo výsledku však proces anglikanizácie nikdy nebol dovŕšený.¹⁸

Okrem legislatívnej činnosti došlo k uplatneniu anglického práva aj za pomoci súdnictva a aplikácií zásad *common law*. Vedľa náboženských súdov pôsobili na území civilné sudy, ktoré mohli pri svojej činnosti vychádzať z článku 46 vládneho nariadenia o Palestíne (Palestine Order in Council, 1922), ktorá odkazovala na aplikáciu anglického práva ako nástroja pre riešenie medzier v zákone. Akonáhle vznikla potreba upraviť novú právnu otázku, sudcovia pochopiteľne hľadali riešenie v anglickom práve. Článok 46 definoval, že sudy majú aplikovať osmanské právo a právo prijaté palestínskou vládou, a pokiaľ nie je možné tieto právne predpisy použiť, sudy sa mali obrátiť na aplikáciu anglického práva „*v súlade s podstatou common law a doktrínami spravodlivosti platnými na území Anglicka, avšak vždy len za predpokladu, že uvedené právo common law a doktríny spravodlivosti budú v platnosti na území Palestíny, pokiaľ okolnosti Palestíny a jej obyvateľov ich povoľujú, a sú v súlade s jurisdikciou Jeho Veličenstva, a sú predmetom takejto kvalifikácie podľa miestnych okolností nevyhnutné.*“¹⁹

¹⁶ Množstvo zákonov prijímaných počas obdobia Britského mandátu boli prevzatých z britských alebo iných commonwealth zákonov.

¹⁷ EISENMAN, Robert. *Islamic Law in Palestine and Israel: A History of the Survival of Tanzimat and Sharia in the British Mandate and the Jewish State*, 1978. s. 128.

¹⁸ LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine* (University of North Carolina Press, 2006). s. 57

¹⁹ Palestine Order in Council, 1922. Article 46.

Presadiť anglické právo sa podarilo okrem iného aj prijatím zásady *stare decisis*. Táto zásada predstavovala formálne záväzný prameň práva, ktorý vynucoval dodržovanie požiadavku aplikácie precedentu²⁰ na všetky obdobné prípady, čím vedela účinne zaistiť stabilitu práva. Briti inkorporovali do právneho systému mandátu aj ďalšie podstatné črty anglického *common law*, ako tradičnú zásadu spravodlivosti (*principles of equity*), alebo právo mimozmluvných občianskoprávných deliktov (*tort law*), upravujúce zodpovednosť za škodu spôsobenú protiprávnym jednaním. Takisto zaviedli obžalúvaciu zásadu, podľa ktorej súd zastával výhradne úlohu nezávislého a nestranného rozhodcu medzi stranami.²¹

Počas obdobia Britského mandátu prešiel právny systém mandátnej Palestíny reformáciou a to aj hlavne vďaka článku 46 vládneho nariadenia o Palestíne. Článok ponechal zachované dôležité časti osmanského právneho dedičstva, akým bola personalita práva. Taktiež došlo vďaka nemu k nahradeniu časti osmanského práva, ktoré bolo vnímané ako roztrieštené a zastaralé, modernejšou legislatívou uzákonenou Britmi. Navyše činnosťou súdov prenikli do právneho systému prvky *common law* a doktríny spravodlivosti, pričom tieto princípy nemali obdobu v osmanskom práve. Počas mandátu tak nastala podstatná zmena právneho systému krajiny, ktorý bol vybudovaný na islamských základoch,²² do ktorého sa vteliли prvky anglického *common law*. Výsledok tak predstavoval systém pozostávajúci z mnohých právnych systémov, čím bolo právo osmanské,²³ moslimské, francúzske, židovské a anglické.²⁴ Týmto sa otvoril priestor ďalšiemu vývoju v oblasti práva, ktorý už len pokračoval po vzniku štátu Izrael.

²⁰ Druh judikátu, ktorý je prvým riešením daného prípadu doposiaľ neupravený právnou úpravou a je záväzný pre obdobné prípady do budúcnosti.

²¹ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 3

²² Je vhodné doplniť, že islamské normy boli ovplyvnené francúzskym právom.

²³ V konečnom dôsledku sa aj samotný vplyv osmanského práva na prelome dvadsiateho storočia oslabil, ako reakcia na právnu reformu, ktorá zapracovala európske normy do osmanského právneho systému.

²⁴ LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine* (University of North Carolina Press, 2006) s. 23

2.1.3 Tolerancia religióznych komunit

Nemoslimské religiózne komunity mohli počas obdobia osmanskej nadvlády užívať autonómiu vo svojich komunálnych záležitostiach, a to aj vrátane náboženstva. Ako sa už spomenulo, komunity nazývané millety, boli nábožensko-etnické správne jednotky, ktoré mali zriadené vlastné súdy vo veciach osobného postavenia svojich členov. Náboženské komunity si mohli samostatne riadiť záležitosti, ktoré boli pre moslimskú časť obyvateľstva upravené v súkromnoprávnom kódexe Madžally.

Počas obdobia mandátnej správy došlo k zachovaniu zavedeného systému milletov. Významným dokumentom zaručujúcim religióznym komunitám značnú autonómiu a ochranu slobody myslenia, svedomia a náboženského vyznania, bolo vládne nariadenie o Palestíne (Palestine Order in Council, 1922), ktoré oficiálne uznalo v článku 83 desať konfesiónálnych komunit.²⁵ Moslimovia neboli podľa článku považovaný za religióznu komunitu a moslimské náboženské súdy mali plnú jurisdikciu v otázkach osobného postavenia moslimov, a to aj nad cudzími štátnymi príslušníkmi.²⁶

Vládne nariadenie o Palestíne vo svojich ustanoveniach vyjadrilo, že: *“všetky osoby, budú požívať plnú slobodu svedomia a slobodného výkonu svojich foriem uctievania, podriadeného len udržiavaniu verejného poriadku a morálky”*. Vyhlásil týmto komunitám plnú slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie či už verejne alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním alebo inými formami. Ďalej stanovil, že *“nebude vyhlásené žiadne nariadenie, ktoré obmedzí úplnú slobodu svedomia a slobodné vykonávanie všetkých foriem uctievania.”*

Ustanovenia vládneho nariadenia o Palestíne z roku 1922 boli následne uznané Izraelským štátom a tvoria základ pre smerovanie izraelskej politiky v

²⁵ Medzi tieto uznané komunity radíme: Východnú pravoslávnu, Rímskokatolícku, Arménsku gregoriánsku, Arménsku katolícku, Sýrsku katolícku, Chaldejsko-katolícku, Melchitskú gréckokatolícku, Maronitskú, Sýrsku ortodoxnú a Židovskú komunitu.

²⁶ DURHAM Jr., W. Cole; FERRARI, Silvio; CIANITTO, Cristiana; THAYER, Donlu D. *Law, Religion, Constitution: Freedom of Religion, Equal Treatment, and the Law*, 2013. s. 232 – 233.

otázkach zaručovania ochrany náboženského vyznania a slobody, a stali sa tak východiskom izraelskej legislatívy v oblasti legislatívnej úpravy náboženstva.²⁷

2.1.4 Výsledky prvej svetovej vojny a Britský mandát Palestína

Významný dokument uznávajúci právo židovského národa na národné znovuzrodenie vo svojej vlastnej krajine a podporujúci založenie židovskej domoviny v Palestíne bola Balfourova deklarácia z roku 1917.²⁸ Deklarácia bola obsiahnutá v neoficiálnom otvorenom liste, podpísanom britským ministrom zahraničných vecí Lordom Arthurom Jamesom Balfourom, adresovaný Lordovi Lionelovi Walteru Rothschildovi, vodcovi britskej židovskej komunity.

Balfourova deklarácia vyjadrila formálne politické stanovisko britskej vlády k myšlienke založenia národnej domoviny pre židovský ľud na území Palestíny. Text vyhlásenia bol uverejnený v tlači 9. novembra 1917 v znení: „*Vláda Jeho Veličenstva vzhliada s priazňou na ustanovenie židovskej domoviny v Palestíne a vynaloží všetky prostriedky na dosiahnutie tohoto cieľa za predpokladu, že nebude podniknuté nič, čo by ohrozilo občianske a náboženské práva existujúcich nežidovských skupín obyvateľstva v Palestíne, alebo práva a politický status Židov v ktorejkoľvek inej krajine.*“

Postavenie Británie sa upevnilo v roku 1922 rozhodnutím Spoločnosti národov zveriť oblasť Palestíny do správy Veľkej Británie ako jej mandátne územie.²⁹ Mandát oficiálne vstúpil v platnosť 29. septembra 1923.³⁰ Cieľom britského mandátu bolo vytvorenie priaznivých administratívnych, politických a ekonomických podmienok pre pokojné spolužitie Arabov a Židov, pričom umožnil obom autonómnu správu vlastných interných záležitostí. Britská mandátna správa zverila Židovskej agentúre do správy židovské komunálne veci, čím prispela k

²⁷ EISENMAN, Robert. *Islamic Law in Palestine and Israel: A History of the Survival of Tanzimat and Sharia in the British Mandate and the Jewish State*, 1978. s. 6.

²⁸ Balfour Declaration, 1917.

²⁹ Rozhodnutie vychádzalo z článku 22 Dohovoru Spoločnosti národov z 28. júna 1919.

³⁰ Blízkovýchodné oblasti sa nepovažovali za dostatočne pripravené na samostatnosť, a preto sa vo väčšine prípadov pretransformovali po prvej svetovej vojne na mandáty pod správou európskych veľmocí.

vytvoreniu potrebných podmienok k vzniku židovskej domoviny. Súčasne sa schválilo uznanie hebrejského jazyka, popri angličtine a arabského jazyka, ako jedného z troch úradných jazykov.³¹

Obdobie mandátnej správy vďaka tomu zaznamenalo prudký nárast obyvateľstva. Medzi rokmi 1922 a 1944 sa zvýšil počet obyvateľov na území z 750,000 na približne 1,700,000, a vzrástla aj židovská populácia z pôvodného 10 percentného podielu na 30 percentný podiel, čo predstavovalo približne 530,000 novopristaňovaných obyvateľov.³²

Do územia prichádzali židovskí imigranti v niekoľkých vlnách.^{33 34} Výraznejšia vlna priniesla medzi rokmi 1919 a 1923 prevažne Židov z Ruska, ktorí ovplyvnili sociálnu a ekonomickú infraštruktúru.³⁵³⁶ Druhá masívnejšia vlna imigrácie nastala medzi rokmi 1924 a 1932 a priniesla nových imigrantov väčšinou z východnej Európy, najmä z Poľska, ktorý prispeli k rozvoju a obohateniu mestského života založením malých podnikov, stavebných firiem a ľahkého priemyslu. Poslednú vlnu pristaňovancov pred druhou svetovou vojnou tvorili prevažne Židia zo západnej a strednej Európy, hlavne z Nemecka, ktorí opustili svoje územie v čase vzostupu nacistickej moci.³⁷ Túto skupinu tvorila

³¹ BENTWICH, Norman. "Mandated Territories: Palestine and Mesopotamia (Iraq)," *British Year Book of International Law* 2 (1921-1922). *HeinOnline*. [Cit.2019-03-06] s. 51 Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/byrint2&i=54>.

³² NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 2.

³³ Imigráciu Židov z diaspóry do Eretz-Israel sa súhrnne označuje termínom Alija.

³⁴ LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine* (University of North Carolina Press, 2006), 2006. s. 21-30.

³⁵ Židovskí imigranti z Ruska prichádzali na územie už začiatkom 20. storočia a zakladali na území 'kibucy' komunálne osady a 'mošavy' družstevné osady. Tieto osady zohrali významnú úlohu pri vzniku Izraelského štátu. Elitné vojenské jednotky Palmách boli vzdelávané v kibucoch, z ktorých tiež pochádzali aj významné izraelské politické osobnosti.

³⁶ NEAR, Henry. [online] *The Kibbutz Movement in Historical Perspective. Lecture at ECPR Workshop, Uppsala*, 2004. [Cit.2019-03-08] s. 6-16. Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/d40dc380-f555-41cc-8ceb-25898762353c.pdf>

³⁷ V 30. rokoch 20. storočia nastal výrazný nástup nacizmu v Nemecku, kedy Hitler otvorené hlásal rasizmus (spojený s antisemitizmom) a dochádzalo k zámene sociálnych problémov

predovšetkým inteligencia zložená prevažne z profesionálov a akademikov. Počas druhej svetovej vojny prebehla aj vlna ilegálnej imigrácie do Izraela známa pod názvom Alija Bet. Status ilegality získala dôsledkom obmedzenia židovskej imigrácie zo strany britskej mandátnej správy v podobe stanovenia kvót pre prisťahovalcov.³⁸

Vďaka náklonnosti britskej vlády k židovským sionistickým plánom zaznamenali tri desaťročia britskej mandátnej správy intenzívny hospodársky a demografický rast, ktorý vyústil vo významný príliv židovského kapitálu a nárastu imigrácie.³⁹ Navyše boli počas toho obdobia položené základy pre moderný židovský štát. Na druhú stranu však nárast židovskej populácie vyostřil napätie medzi Židmi a Arabmi v regióne a vytvoril základ pre konflikt, ktorý pretrváva dodnes.

2.2 Národno-politické hnutie Sionizmu

Moderný Izraelský štát je jediným židovským štátom na svete a výsledkom produktu Sionizmu, moderného politického myšlienkového smeru, ktorý čerpá z dejín a náboženstva, od starodávnej spojitosti židovského ľudu so židovským štátom.⁴⁰

Sionizmus vznikol na európskom kontinente a značného významu a vplyvu dosiahol na konci 19. a začiatkom 20. storočia. V roku 1896, Theodor Herzl, známy ako zakladateľ politického Sionizmu a vizionár Izraelského štátu, publikoval vo Viedni pamflet pod názvom Židovský štát (Der Judenstaat), v ktorom zhodnotil situáciu Židov a argumentoval potrebu založenia židovského štátu v Palestíne, ako riešenie “Židovskej otázky” a jediného účinného spôsobu ochrany Židovského ľudu pred antisemitizmom. Vo svojom diele konštatoval: “*Nech je nám udelená*

krajiny za rasové problémy. Vrchol antižidovskej kampane predstavovali tzv. Norimberské rasové zákony z roku 1935.

³⁸ MacDonaldová biela kniha z roku 1939 stanovila obmedzujúce opatrenia pre židovskú imigráciu do Mandátu, čím reflektovala odpor arabskej väčšiny proti židovskému prisťahovalectvu do Palestíny.

³⁹ Musíme zdôrazniť, že ľudia emigrovali z rôznych krajín, čo je hlavnou príčinou súčasnej rôznorodosti izraelskej spoločnosti.

⁴⁰ REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, 2008. s. XV.

suverenita nad časťou zemegule dostatočne veľkou na uspokojenie oprávnených požiadaviek národa.”⁴¹ Popudom pre hľadanie riešenia mu bola Dreyfusova aféra a situácia Židov vo svete, a najmä v Rusku.⁴² Vo svojej publikácii zhodnotil neúnosnú situáciu Židov a navrhol riešenie v podobe vytvorenia štátu, v ktorom umožní Židom plne praktizovať svoje vierovyznanie a chrániť judaizmus pred asimiláciou, a ako preferovanú lokáciu uviedol Palestínu.⁴³ Publikácia sa zhodovala so závermi Prvého sionistického kongresu z roku 1897 konajúceho sa v Švajčiarskom meste Bazilej. Závery kongresu vyjadrovali potrebu usadenia židovského ľudu v oblasti Palestíny.⁴⁴

Sionistická myšlienka založenia vlastného židovského štátu v Palestíne získala počas druhej svetovej vojny širšiu medzinárodnú podporu. Navyše po skončení druhej svetovej vojny sa táto myšlienka javila ako nevyhnutná. Stáročia kolektívnej perzekúcie a hrôzy druhej svetovej vojny vyústili v potrebu vytvorenia samostatného židovského štátu zabezpečujúcemu ochranu svojmu obyvateľstvu. Organizácia spojených národov preto schválila Rezolúciu Valného zhromaždenia OSN č. 181 na rozdelenie Palestíny na arabský a židovský štát, čím umožnila, aby sa z novovzniknutého štátu stalo útočisko pre prenasledovaných Židov, a pre európskych Židov, ktorý prežili ľudskú tragédiu holokaustu.⁴⁵

2.3 Cesta za vznikom samostatného židovského štátu

Budovanie židovskej komunity nebolo uvítané okolitými arabskými štátmi. Medzi rokmi 1936 až 1939 dochádzalo pravidelne k vzburám vedenými

⁴¹ HERZL, Theodor. *Der Judenstaat*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016. s. 13.

⁴² REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, 2008. s.15.

⁴³ V priebehu histórie existovalo niekoľko plánov na vytvorenie židovskej vlasti mimo územia dnešného Izraela. Jednou z alternatív navrhnutých v priebehu rokov bolo aj územie v rámci Britskej východnej Afriky.

⁴⁴ Je potrebné pripomenúť, že tieto závery neboli jednoznačne prijaté v rámci celej židovskej komunity, a zarazili na odpor ultra-ortodoxných Židov, ktorí namietali, že by tým došlo k zmene židovskej tradície. Odmietli myšlienku návratu do Svätej zeme pred príchodom Mesiáša, a vnímali sionizmus ako sekulárny produkt, ktorý odporoval židovskej tradícii a viere.

⁴⁵ REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, 2008. s. 41-42.

palestínskymi Arabmi proti britskej mandátnej vláde a židovskej populácii Palestíny.

Britská politická odpoveď na vzbúri bola v podobe vytvorenia dvoch komisií na zhodnotenie situácie, ktoré mali súčasne navrhnúť adekvátne riešenie. V roku 1937 britská vyšetrovacía komisia Palestíne Royal Commission, známa pod názvom Peelova komisia (Peel Commission), vydala záverečnú správu, v ktorej zhodnotila situáciu v mandátnej Palestíne po nástupe arabskej revolty, a navrhla odporúčania týkajúce sa budúcej britskej politiky. Komisia v záverečnej správe došla k záveru, že existuje nezhoditeľný konflikt medzi aspiráciami arabských a židovských obyvateľov v Palestíne, a ako hlavnú príčinu revolty vidí arabské rozhorčenie nad pokračujúcim rozvojom židovského národného domu, a pozoruje národné snahy oboch strán ako “nezlučiteľné”, ktoré nemožno zhojiť pod súčasným Mandátom, a preto odporučila rozdeliť Palestínu na tri zóny.⁴⁶ Záverečná správa však nebola všeobecne prijatá a navyše sa prejavila nová a násilnejšia fáza pokračujúcej arabskej revolty, konzekvenciou čoho bola v roku 1938 založená tzv. Woodheadova komisia s cieľom vypracovať podrobnú schému na rozdelenie Palestíny. Komisia spochybnila ekonomickú a politickú životaschopnosť rozdelenia a namiesto predošlého riešenia navrhla vznik dvoch štátov, ktoré ostanú v colnej únii s Mandátnou vládou. Ku svojmu návrhu priložila aj tri Plány na rozdelenie.⁴⁷

Británia sa nemohla len tak zmieriť s výsledkami šetrenia komisie. Neúspešné rokovania so židovskou a arabskou stranou počas Londýnskej konferencie v roku 1939 vyústili vo vydanie Macdonaldovej bielej knihy, ktorá obsahovala vyhlásenie britskej politiky o úprave pomerov v rámci Britského mandátu Palestína. Dospela k záveru, že Vo výsledku stanovila kvóty na počet migrantov čím výrazne obmedzila židovské prisťahovalectvo do Mandátu. Súčasne

⁴⁶ 1936-37 [Cmd.5479] Palestine Royal Commission Report (Royal Commission).

⁴⁷ REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, 2008. s. 31-33.

predvídala vytvorenie židovského národného domovu v nezávislom Palestínskom štáte do 10 rokov.⁴⁸

Reakcia na dokument vyvolala ďalšie pobúrenie medzi židovskými a arabskými komunitami. Aj keď v súčasnosti majú Izraelčania pozitívny vzťah k Británii a britská zahraničná politika podporila zriadenie židovského štátu, dodnes si mnohí pamätajú na zavedené obmedzujúce opatrenia voči židovskému prisťahovalectvu do Mandátu v období zintenzívnenia prenasledovania Židov, čím nezachránila pred smrťou tisíce Židov utekajúcich z Európy ovládanej nacistami. Následne azylová a prisťahovalecká politika vyvolala ďalší hnev a hlasitý odpor, kedy desiatky tisíc ľudí tvorených prevažne z preživších holokaustu a utečencov z nacistického Nemecka, ktorí sa pokúsili ilegálne vstúpiť na územie, bolo odvedených do väzenských táborov na Cypre, Palestíne či Mauríciu.⁴⁹ Nespokojnosť s britskou politikou si pamätajú aj Palestínski obyvatelia, ktorí zase nikdy neodpustili Británii, že na území Palestíny nezabezpečila ochranu ich záujmov.

Prítomnosť Británie v Palestíne sa postupom času javila čoraz neudržateľnejšou⁵⁰ a náklady na jej udržanie prevážili výhody aké Británia získavala. Následkom tejto skutočnosti sa vo februári 1947 Veľká Británia obrátila na Spojené národy. Zvláštna komisia OSN pre Palestínu (United Nations Special Committee on Palestine - UNSCOP) bola vytvorená za účelom prieskumu problematiky a návrhu riešenia. Záverečný výsledok zasadania komisie UNSCOP bol oficiálne vydaný a proklamovaný 1. septembra 1947.⁵¹

⁴⁸ MACDONALD, M. „British White Paper of 1939.“ Yale Law School. Lillian Goldman Law Library [Cit.2019-03-07] Section I. “The Constitution“, Section II. Immigration. Dostupné z: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1939.asp

⁴⁹ GODA, Norman. *The Holocaust: Europe, the World, and the Jews, 1918-1945*, 2012. Kapitola 7.4. Was Escape Still Possible? – Aliyah Bet.

⁵⁰ Vojnou vyčerpaná Británia bola nútená prehodnotiť svoju zahraničnú politiku a náklady, ktoré musela vynaložiť na udržanie mandátnej správy.

⁵¹ REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, 2008. s. 38 – 41.

Valné zhromaždenie OSN výsledok potvrdilo Rezolúciou Valného zhromaždenia OSN č. 181 z novembra 1947.⁵² V rámci územia Britskej mandátnej Palestíny malo dôjsť v súlade s Rezolúciou o rozdelení k vytvoreniu troch oblastí, a to Židovského štátu, vedľa ktorého mal vzniknúť Arabský štát, a osobitné postavenie malo byť priznané medzinárodne spravovanej zóne Jeruzalemu a jeho širšieho okoliu ako “corpus separatum”⁵³ pod medzinárodným dohľadom z dôvodu jeho postavenia ako významné náboženské centrum.⁵⁴

2.4 Založenie štátu Izrael

Prvý izraelský premiér David Ben-Gurion vyhlasuje dňa 14. mája 1948 nezávislosť izraelského štátu pod portrétom Theodora Herzla, zakladateľa moderného sionizmu a vizionára židovského štátu. V ceremoniáli v Telavivskom múzeu umení predniesol pamätné slová: “Týmto vyhlasujeme zriadenie Židovského štátu v Palestíne, nazývaného Izrael,” ktoré vyvolali búrlivý potlesk davu zhromaždeného v múzeu.⁵⁵

Vyhlásenie nezávislosti bolo privítané s veľkým jasotom medzi Židmi v Palestíne a židovskými komunitami po celom svete.⁵⁶ Založenie štátu Izrael predstavovalo vyvrcholenie bezmála dve tisícročného želania Židov na návrat do zeme, z ktorej boli vyhnaní ešte za čias rímskej nadvlády.⁵⁷ Vznik samostatného Židovského štátu bol výnimočnou udalosťou 20. storočia aj vzhľadom ku kuriozite,

⁵² Rezolúcia č. 181 (II) je vnímaná ako relevantný odkaz na medzinárodnú legitimitu židovského ľudu založiť svoj štát.

⁵³ z lat. „oddelené teleso“. Termín sa používa k vymedzeniu medzinárodne spravovanej zóny Jeruzalema a jeho širšieho okolia.

⁵⁴ REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, 2008. s.321-322.

⁵⁵ Proclamation of Independence (5708-1948).

⁵⁶ Založenie štátu nebolo kladne prijaté odporcami sionizmu. Navyše niektoré skupiny ultra-ortodoxných Židov vnímali jeho založenie ako rúhanie a odmietli dodržiavať jeho zákony a predpisy.

⁵⁷ Z historického hľadiska sa tento pomerne mladý štát pokladá za nástupcu židovského štátu, ktorý existoval v regióne pred viac ako dvetisíc rokmi. Územie, ktoré Boh prisľúbil Abrahámovi tvorí jeden z ústredných motívov judaizmu. Židia sa odvolávali na biblickú myšlienku Zemi izraelskej. Túžba po zasľúbenej zemi bola vyjadrená už v Tanachu.

že štát vznikol „*ex nihilo*“⁵⁸ a na území, ktoré majorita jeho súčasného obyvateľstva ani neobývala.⁵⁹

David Ben-Gurion slávnostne prečítal text Deklarácie nezávislosti Štátu Izrael. Hneď na úvod pripomenul spirituálnu spojitosť židovského ľudu k Eretz-Israel,⁶⁰ pričom odkázal na prirodzené a historické právo Židov žiť v rámci nezávislého a suverénneho štátu, a akcentoval právo na sebaurčenie židovského obyvateľstva. Text Deklarácie definoval Izrael ako suverénny Židovský štát, čím došlo k čiastočnému naplneniu cieľu sionistického hnutia o zriadenie národného štátu Židov. Už nasledujúci deň po vyhlásení nezávislosti došlo k ukončeniu jurisdikcie Británie nad územím.⁶¹

2.4.1 Deklarácia nezávislosti Štátu Izrael, 1948-1949

Deklarácia nezávislosti bola jednomyseľne schválená a podpísaná všetkými 37 členmi Židovskej národnej rady. Po deklarovaní nezávislosti štátu bol tento orgán premenovaný na Dočasnú štátnu radu.⁶²

Deklarácia nezávislosti predstavovala dokument ceremoniálneho charakteru, ktorej hlavným motívom bolo vyličenie kréda vznikajúceho štátu, a určenie mechanizmu voľby a spôsobu ustanovenia jeho hlavných orgánov. Zakladatelia Izraelského štátu v ňom vyjadrili svoje vízie na povahu štátu a základné zásady, a pripomenuli jeho historickú spojitosť so Zemou izraelskou. Tento charakter potvrdil aj Najvyšší súd, kedy v prípade Ziv vyjadril, že jediným cieľom Deklarácie bolo potvrdiť skutočnosť založenia a zriadenia štátu Štátu, a vyjadriť víziu a krédo národa.⁶³

⁵⁸ „*Ex nihilo*“ – latinská fráza znamenajúca „z ničoho“.

⁵⁹ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 5.

⁶⁰ Eretz-Israel – Zem izraelská (Eretz = krajina, zem); označenie biblickej zemi, ktoré podľa Židov prisľúbil Boh izraelskému národu.

⁶¹ British Institute of International and Comparative Law. [online] “*Termination of the British Mandate for Palestine.*” *The International Law Quarterly*, vol. 2, no. 1, Spring 1948, s. 57–60 [2019-02-15]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/763114.

⁶² NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 5-6.

⁶³ HCJ 10/48 Ziv v Gubernik, District Commissioner, Urban District of Tel Aviv ver 1, 85 (1948), 89.

Deklarácia sa nezaoberala charakterom Židovského štátu a ani úlohou náboženstva. Označila Izrael za národný domov Židovského ľudu, ktorí sú rozptýlenou komunitou žijúcou na rôznych miestach sveta, a priznala im právo založiť svoj vlastný suverénny štát, pričom sa odvolávala na Rezolúciu OSN, ktorá uznávala toto právo, aj keď nepredstavovala jeho zdroj.

Taktiež nepriamo vyhlásila viazanosť štátu k demokratickým hodnotám a k ochrane ľudských práv. Vyjadrila, že štát bude garantovať svojim občanom úplnú rovnosť sociálnych a politických práv bez ohľadu na náboženské vyznanie, rasu alebo pohlavie, čím zaručí slobodu náboženského vyznania a svedomia, jazyka, vzdelania a kultúry.⁶⁴

Deklarácia ďalej stanovila, že Židovská národná rada bude pôsobiť ako Dočasná štátna rada v období medzi ukončením mandátu a ustanovením pravidelných volebných orgánov štátu v súlade s ústavou, ktorá bude prijatá zvoleným Ústavodarným zhromaždením najneskôr do 1. októbra 1948.

Aj keď Deklarácia neužíva právnu silu ústavného zákona, princípy ktoré obsahuje sú vodítkom pre zákonodarcov a sudcov v rámci ich činnosti. To potvrdzuje aj zapracovanie niektorých jej princípov do izraelského práva, čím tento dokument ešte aj v súčasnosti ovplyvňuje smer ako aj ďalší právny a politický vývoj štátu.⁶⁵ Význam Deklarácie sa aj odzrkadlil v 90. rokoch minulého storočia, kedy základné princípy, ktoré boli v nej zakotvené, boli rozšírené do Základných zákonoch Izraela o ľudských právach.⁶⁶

2.4.2 Od vojny k vojne

Vyhlásenie nezávislosti štátu Izrael bolo doprevádzané hostilnou odozvou Ligy arabských štátov v podobe vyhlásenia vojny a počiatkom série niekoľkých vojnových konfliktov, ktoré pre Izrael predstavovali boj o nezávislosť. Generálny tajomník Arabskej ligy oficiálne informoval nasledujúci deň po vyhlásení nezávislosti generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov o vstupe

⁶⁴ Proclamation of Independence (5708-1948)

⁶⁵ HCJ 726/94 Clal Insurance Co Ltd v Minister of Finance, ver 48 (5), 441 (1994), 465.

⁶⁶ Základné princípy boli konkrétne vyjadrené v Basic Law: Human dignity and liberty (5752-1992) a Basic Law: Freedom of occupation (5754-1994)

arabskej armády na územie novovzniknutého štátu s cieľom obnoviť práva palestínskych Arabov na území Palestíny. Liga arabských štátov odmietla legitimitu novovzniknutého židovského štátu. Tvrdila, že Spojené národy nemali žiadnu pravomoc prideliť polovicu Palestíny sionistom, a že palestínski Arabi by nemali platiť za zločiny Európy voči Židom, čím spochybnili právo Izraelu na existenciu. Tento názor tvorí dodnes základ pre prebiehajúci arabsko-izraelský konflikt.⁶⁷

2.5 Otázka prevzatia právneho systému

Aby sa zabránilo vzniku právneho vákua, rozhodla Dočasná štátna rada novovzniknutého štátu prevziať predchádzajúce dva systémy práva – osmanské a anglické – ktoré tak i naďalej ostalo v platnosti, s výhradou ďalšieho vývoja. Svoju vôľu pokračovať v aplikácii princípov britského právneho systému stvrdila prijatím Nariadenia o práve a správe (Law and Administration Ordinance, 1948), kde v oddiele 11 stanovila, že „zákon, ktorý existoval v Palestíne 5. Iyar, 5708 (14. Mája 1948), zostane naďalej v platnosti, pokiaľ nebude v rozpore s vydaným nariadením, alebo inými zákonmi, ktoré prijme Dočasná štátna rada, a bude podliehať úpravám, ktoré vyplývajú zo zriadenia nového štátu a jeho orgánov.“⁶⁸ Jednalo sa v podstate o recepcnú normu, obsahovo podobnú Zákonomu o zriadení samostatného štátu československého z roku 1918, na základe ktorej nový štát recipoval doposiaľ platný právny poriadok. Nariadenie ďalej vymedzilo v oddieli 17 kompetencie súdov a formuloval, že „do doby než dôjde k prijatiu nového zákona upravujúceho organizáciu a kompetencie súdnictva, súdy existujúce na území štátu budú naďalej pôsobiť v rozsahu právomocí, ktoré im boli zverené zákonom.“⁶⁹

Právny systém novovzniknutého štátu tak prevzal časti platného osmanského práva, ako aj legislatívu z obdobia Britského mandátu nad Palestínou. Súčasne vďaka aplikácii práva rôznych religióznych komunít v oblastiach osobného statusu došlo k prevzatiu židovského práva halacha, islamského práva šaría, ako aj kresťanského kanonického práva.

⁶⁷ REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, 2008. s. 43 – 44.

⁶⁸ Law and Administration Ordinance, No. 1 of 5708-1948.

⁶⁹ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 4.

2.6 Právny vývoj po vzniku Štátu Izrael

Z právneho hľadiska môžeme prvé desaťročie samostatného izraelského štátu vnímať ako obdobie stabilizácie. Počas 50. rokov došlo najmä k prijatiu zákonov zabezpečujúcich sociálnu ochranu a ochranu pracovnoprávných vzťahov.

Súčasne bol v roku 1950 prijatý Zákon o návrate (Law of Return, 1950),⁷⁰ ktorý predstavoval prvý jedinečný rys izraelského práva, zaručujúci každému Židovi právo prísť do Izraela a stať sa „*Olehom*“.⁷¹ Zákon o návrate bol následne doplnený Zákonom o občianstve z roku 1952, ktorý priznal právo každému *Olehovi* získať izraelské občianstvo, a reguloval otázku občianstva pre nežidovských obyvateľov.⁷² V nadväznosti na Zákon o návrate sa Najvyšší súd v roku 1962 po prvýkrát dôkladne zaoberal v prípade *Rufeisen v. the Minister of the Interior*⁷³ otázkou „*Kto je Žid*“. Súd sa v prípade *Rufeisen* musel zaoberať otázkou židovskej identity a rozhodnúť či termín „Žid“ v Zákone o návrate nesie halachtický alebo sekulárny význam. Na rozhodnutí môžeme pozorovať ako Najvyšší súd Štátu Izraela chápe, kto je Žid, a teda čo predstavuje judaizmus a náboženstvo podľa izraelského práva. Najvyšší súd v prípade dospel k záveru, že v Judaizme je národnosť a náboženstvo úzko späté a nemožno ich oddeliť, a preto osobu, ktorá dobrovoľne prijala novú náboženskú identitu, nie je možné považovať za Žida pre účely Zákona o návrate.⁷⁴

⁷⁰ Law of Return (5710-1950)

⁷¹ *Oleh* = imigrant

⁷² Zákon o návrate bol ešte novelizovaný v roku 1970, kedy sa do neho doplnila definícia, podľa ktorej bol „Židom“ ten, kto sa narodil židovskej matke a nekonvertoval na iné náboženstvo.

⁷³ H.C. 72/62 *Rufeisen v. the Minister of the Interior* P.D. 16:2428-2455 (1963). Prípád sa týkal poľského Žida Oswalda Rufeisena, ktorý sa narodil ako Žid, ale konvertoval na kresťanstvo a pripojil sa ku katolíckemu radu. Rufeisen žiadal, aby jeho národnosť bola zapísaná do registru obyvateľov ako židovská, pretože cítil, že ešte stále patril k židovskému národu. Tým by získal izraelské občianstvo podľa Zákona o návrate. Súd petíciu odmietol, a vo svojom rozsudku vykonal analýzu otázky „*Kdo je Žid*“, a dospel k záveru, že v judaizme je národnosť a náboženstvo spojené a nemožno ich oddeliť, a osoba, ktorá dobrovoľne konvertovala na kresťanskú vieru nemôže byť považovaná za Žida pre účely Zákona o návrate.

⁷⁴ SAPIR, Gidon. [online] *How Should a Court Deal with a Primary Question That the Legislature Seeks to Avoid? The Israeli Controversy over Who is a Jew as an Illustration* Vanderbilt

Aj keď Deklarácia nezávislosti predpokladala prijatie písanej ústavy najneskôr do 1. októbra 1948, a prípravy na jej prijatie boli započaté ešte pred vyhlásením samostatného štátu, veľmi skoro bolo všetkým jasné, že pre okolnosti v danej dobe⁷⁵ nedôjde tak skoro k jej prijatiu. Na základe kompromisného riešenia v podobe *Harariho Rezolúcie* z roku 1950 sa Kneset rozhodol nevypracovať jednotnú a písomnú ústavu, ale pripraviť súbor zákonov, ktoré majú v budúcnosti byť spojené v jeden dokument a tvoriť tak kapitoly budúcej ústavy. Počas nasledujúceho obdobia sa prijala séria tzv. Základných zákonov. Tretí Kneset prijal v roku 1958 prvý Základný zákon: Kneset (Basic Law: The Knesset). Následne až do konca 80. rokov sa v nepravidelných intervaloch prijalo ďalších osem Základných zákonov.⁷⁶

Taktiež sa postupne prijali rozsiahle kodifikácie v oblasti súkromného a trestného práva. Bola prijatá séria zákonov, ktorá postupne nahradzovala po vzore veľkých európskych zákonníkov⁷⁷ ustanovenia osmanského občianskeho zákonníka Madžalla. Tieto kodifikácie pokrývali väčšinu oblastí súkromného práva s výnimkou oblasti rodinného práva, ktoré ostalo aj naďalej pod jurisdikciou náboženských súdov aplikujúcich na vzťahy náboženské právo.

V roku 1980 došlo k formálnemu prerušeniu spojitosti s anglickým *common law* prijatím Zákona o základoch práva (Law on Foundations of Law),⁷⁸ v ktorom sa uvádza: „*Ak súd, ktorý čelí právnej otázke vyžadujúcej rozhodnutie, pričom nenachádza žiadnu odpoveď na ňu v zákone alebo v analógii, rozhodne o otázke vo svetle zásad slobody, spravodlivosti, equity a podľa zásad a princípu židovského práva.*“ Súčasne stanovil zrušenie oddielu 46 vládneho nariadenia o Palestíne z roku 1922, ktorá pôvodne odkazovala na aplikáciu anglického práva ako nástroja pre riešenie medzier v zákone. Navyše dôsledkom vzniku novej

Journal of Transnational Law (vol. 39:1233) s. 1252 [2019-03-18]. Dostupné z: <https://wp0.vanderbilt.edu/wp-content/uploads/sites/78/Sapir.pdf>

⁷⁵ Novovzniknutý štát musel čeliť predovšetkým vojne o svoju existenciu, vlnám prichádzajúceho židovského obyvateľstva, ako aj odporu náboženských strán voči prijatiu ústavy.

⁷⁶ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 9-10.

⁷⁷ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 65.

⁷⁸ Law on Foundations of Law (5740-1980)

izraelskej legislatívy boli takmer všetky osmanské zákony postupne zrušené. Zrušenie osmanskej Madžally v roku 1984 predstavoval už len symbolický koniec aplikácie osmanského práva.⁷⁹

Významné zmeny nastali v 90. rokoch. V oblasti verejného práva sa docielilo prijatie dvoch Základných zákonov, ktoré zaručujú individuálne ľudské práva. Konkrétne sa prijal Základný zákon: Ľudská dôstojnosť a sloboda (Basic Law: Human Dignity and Liberty),⁸¹ spoločne so Základným zákonom: Sloboda povolania (Basic Law: Freedom of occupation),⁸² ktoré v sebe obsahovali tzv. „obmedzujúce klauzuly“^{83 84}, ktoré stanovili, že nedochádza k porušeniu práv stanovených v týchto zákonoch, pokiaľ je taký zákon v súlade s hodnotami Izraelského štátu a naplňuje požiadavku proporcionality.⁸⁵

Predseda Najvyššieho súdu, sudca Aharon Barak, vnímal uzákonenie týchto dvoch základných zákonov ako „ústavnú revolúciu“. *Kneset* po prvýkrát stanovil pre seba obmedzenia pri vydávaní právnych predpisov, kedy už musel dodržiavať okrem formálnych náležitostí zákona aj požiadavky materiálne. Odteraz tak *Kneset* mohol obmedziť ľudské práva len zákonom, ktorý by bol v súlade s hodnotami Izraelského štátu a s požiadavkou proporcionality.⁸⁶

⁷⁹ Aspoň čo sa týkalo občianskeho súdnictva. Jeho ustanovenia sú aj naďalej platné a uplatniteľné na súdoch šaría.

⁸⁰ LAYISH, Aharon. *Legal Documents from the Judean Desert: The Impact of the Shari'a on Bedouin Customary Law*, 2011. s. 8.

⁸¹ Basic Law: Human Dignity and Liberty (5752-1992)

⁸² Basic Law: Freedom of Occupation (5754-1994)

⁸³ Basic Law: Human Dignity and Liberty (5752-1992), Section 8 – Violation of rights (Amendment No.1); Basic Law: Freedom of Occupation (5754-1994), Section 4 – Violation of freedom of occupation.

⁸⁴ Obmedzujúce klauzuly Základných zákonov vyjadrili, že ľudské práva v nich definované, nie sú absolútne, a môžu podliehať primeranému obmedzeniu, ktorý je možno ospravedlniť.

⁸⁵ Mohli by sme tiež tvrdiť, že úmyslom zákonodarcu bolo zakotviť princíp ľudskej dôstojnosti a slobody ako slabšie ústavné právo, čím tak mohol predísť do budúcnosti ťažkostiam pri hľadaní rovnováhy so zásadou rovnosti.

⁸⁶ Israel Ministry of Foreign Affairs. [25.9.2000] *Development of the Law in Israel – The First 50 Years*. [Cit. 2019-02-07]. Dostupné z:

Dôležité zmeny podnietilo aj izraelské súdnictvo v roku 1995, kedy vo významnom prípade *Bank Mizrahi*, súd rozhodol, že všetky Základné zákony sú najvyšším zákonom krajiny, a že existuje súdna kontrola právnych predpisov vo svetle Základných zákonov.⁸⁷ Najvyšší súd tak rozhodol, aj napriek tomu, že neexistuje v zákonoch doložka, ktorá by prisudzovala Základným zákonom vyššiu právnu silu. Taktiež im bol tento status priznaný ešte predtým než vôbec došlo k unifikácii Základných zákonov a vzniku izraelskej ústavy. Vďaka tomu sú Základné zákony účinné vodítko pri interpretácii zákonov a hľadani rovnováhy medzi jednotlivcom a spoločnosťou vo svetle základných zákonov o ľudských právach. Súčasne v tomto rozhodnutí Najvyšší súd po prvýkrát uznal svoje právo na súdny prieskum legislatívy Knesetu, v tom zmysle, že má právo zrušiť zákon, ktorý porušuje základné práva stanovené v Základných zákonoch.

Dalo by sa zhrnúť, že vývoj od 90. rokov priniesol výrazné zmeny pre izraelský právny systém. Najvyššie normy štátu sú vyjadrené v Základných zákonoch, došlo k obmedzeniu právomoci zákonodarcu a súčasne zákony podliehajú súdnemu preskúmaniu. Táto skutočnosť bola výsledkom súdneho rozhodnutia a uzákonenia dvoch Základných zákonov upravujúcim ochranu ľudských práv. Rovnako môžeme dodať, že sa týmto otvorila možnosť súdne napadnúť právne predpisy, ktoré priznávajú vyššiu váhu náboženským hodnotám pred sekulárnymi hodnotami, ak neprimerane porušujú ľudskú dôstojnosť a slobodu.⁸⁸

<https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/state/democracy/pages/development%20of%20the%20law%20in%20israel-%20the%20first%2050%20yea.aspx>

⁸⁷ CA 6821/93 United Mizrahi Bank v. Migdal Communal Village, 49(4) PD 221 [1995].

⁸⁸ Kritici nedávno prijatého Základného zákona: Izrael – národný štát židovského národa z roku 2018 požadujú Ústavný súd, aby vyhlásil zákon za protiústavný pre jeho „zjavný“ rozpor so Základným zákonom: Ľudská dôstojnosť a sloboda.

3 Charakteristika Izraelského právneho systému a súdnictva

Predchádzajúca kapitola nám priblížila vývoj právneho systému počas obdobia osmanskej nadvlády a Britského mandátu Palestína, vďaka čomu nám poskytla základ pre pochopenie súčasnej podoby izraelského právneho systému.

Právny systém Izraelu v sebe odráža vysoký stupeň viacerých vplyvov, ktorý môžeme len zriedka vidieť v inom právnom systéme. Je to spôsobené tým, že každý nasledujúci suverén prijal právny rámec svojho predchodcu ako východisko svojho vlastného právneho režimu. Právny systém tak obsahuje prvky, ktoré pôvodne pochádzali z obdobia nadvlády Osmanskej ríše, ktoré boli neskôr prevzaté a modifikované legislatívou britskej mandátnej vlády a anglickými zásadami *common law* a *equity*, a následne nahradené novou legislatívou *Knesetu* a rozhodnutiami Najvyššieho súdu Štátu Izrael. Preto je dodnes obsiahnuté v pozitívnych právnych normách osmanské, britské a izraelské právo, a to aj napriek tomu, že tieto súbory právnych noriem sú si obsahovo veľmi rozdielne.

Vznikol tým jedinečný a heterogénny systém, v ktorom sa prelínajú prvky *civil law*, prvky angloamerického právneho systému *common law*, ako aj špecifického právneho systému charakteristického pre Izrael. Opis izraelského právneho systému ako celku preto vyžaduje preskúmanie jeho jednotlivých zložiek.

3.1 Právny pluralizmus

Vplyv *common law* je najvýraznejší v justičnom systéme a konaní pred súdom. Sudca je na základe *common law* tradície nie len oprávnený rozhodovať o otázkach právneho postavenia fyzických a právnických osôb, ale je súčasne nadaný právomocou vytvárať právo.

Prvky *civil law* prenikli do právneho systému zložitejším spôsobom. Prevzaté občianske právo Osmanskej ríše v sebe obsahovalo vplyv francúzskeho práva.⁸⁹ Aj napriek tomu, že sa postupom času jeho vplyv minimalizoval postupnou implementáciou a nahradzovaním anglického práva a následne legislatívnou činnosťou *Knesetu*, nemôžeme poprieť jeho prvotnú prítomnosť. Do izraelského právneho systému prenikli nepriamo aj vďaka významným juristom a izraelským

⁸⁹ LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine* (University of North Carolina Press, 2006), 2006. s. 23 – 24.

politickým autoritám, ktorí získali svoje akademické znalosti na európskom kontinente, predovšetkým v Nemecku. Navyše po vzniku nového štátu dochádzalo v rámci súkromného práva k nahradzovaniu právnych noriem občianskymi predpismi, pričom mnohé z nich vychádzali z nemeckého práva.⁹⁰ Znak kontinentálneho práva sú evidentné v právnych normách súkromného práva, pričom *common law* je častejšie prítomné vo verejnom práve. V súčasnosti, aj napriek tomu, že väčšina juristov získava svoje počiatočné vzdelanie v Izraeli, sa aj naďalej inšpirujú legislatívou európskych krajín.⁹¹

Izraelský právny systém je tak vo výsledku špecifickým systémom. Je to systém, ktorý je založený na *common law*, do ktorého sa inkorporovali prvky *civil law*. Tvorcom legislatívy je *Kneset*, ktorý sa podieľal na tvorbe významných Základných zákonov, ktoré poskytujú rámec izraelského práva, ktorý je obohatený o politický a súdny precedens.

Osobitosť izraelského systému je evidentná v rozhodovacej praxi súdov, kde môžeme vidieť vlastnosti, ktoré nie sú charakteristické pre žiaden z hlavných typov právnych kultúr. V izraelskej judikatúre dochádza vo výraznejšej miere k prieskumu vedeckej právnej literatúry, než je tomu v praxi amerických súdov.⁹² Taktiež stanoviska súdu sa zameriavajú viac na abstraktné pojmy a pseudovedecké pojmy, pričom súčasne uprednostňujú analytickú dedukciu pred axiómami, ktoré nevyžadujú žiadne dokazovanie alebo zdôvodňovanie. Sudcovia ďalej odvodzujú osobitné zákonné pravidla od zásady dobrej viery, vytvárajú konkrétne povinnosti z všeobecného konceptu povinnosti starať sa (*duty of care*)⁹³ v rámci *tortov*⁹⁴, a zakladajú na základe právneho princípu rozumnosti pravidlá slušného chovania jednotlivca a štátu. Navyše súdy vytvárajú svoje precedentné rozhodnutia, ktoré priznávajú izraelskej judikatúre väčší význam než majú súdne rozhodnutia v tradícii kontinentálneho systému.

⁹⁰ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 64.

⁹¹ *Ibid.*, s. 65.

⁹² Na druhú stranu nemožeme s istotou povedať, že by vedecká právna literatúra bola skúmaná v rovnakej miere aká je typická u súdov v kontinentálnom systéme práva.

⁹³ V centre stojí koncept zavinenia.

⁹⁴ Tort je termínom angloamerického práva, ktorý označuje mimozmluvný civilný delikt.

Okrem vyššie uvedeného využíva izraelský právny systém rôzne štatúty upravujúce osobné postavenie jednotlivcov, ktoré sú aplikované náboženskými súdmi uznaných náboženských komunít. Aj napriek tomu, že Izraelské právne normy majú z väčšej časti sekulárny charakter a štát uznáva náboženskú slobodu a poskytuje rovnakú ochranu náboženstiev, náboženské normy zohrávajú v rámci právneho systému osobitnú úlohu.⁹⁵ Náboženské právo je pozitívnym právom. Súčasne v Izraeli pôsobí niekoľko systémov náboženského práva, pričom najprominentnejšie z nich je právny systém židovského a systém islamské práva. Jeho pozitívny status však plynie od *Knesetu*, ktorý stanovuje jeho pôsobnosť. Náboženské právo sa najmä uplatňuje na otázky manželstva a rozvodu, o ktorých rozhodujú náboženské súdy. V iných oblastiach sa uplatňuje pri súhlase zúčastnených strán.

Otázky manželstva a rozvodu taktiež podliehajú medzinárodnému právu súkromnému. Vzhľadom na duálny systém občianskeho a náboženského práva v manželských veciach sú civilné manželstva vykonané mimo jurisdikcie Izraelu uznané civilnými, nie však náboženskými súdmi.⁹⁶

3.2 Izrael ako právny štát

Termín „právny štát“ sa zvyčajne vzťahuje na obmedzenie štátnej moci v záujme ochrany ľudských práv a slobôd. Takéto obmedzenie sa štandardne zaistí najmä vďaka vytvoreniu ústavného poriadku, ktorý predstavuje systém pravidiel, inštitúcií a postupov, ktoré vytvárajú mechanizmus brzd a rovnováh zaisťujúci kontrolu politickej moci. Právny štát musí byť schopní zaistiť fungovanie v súlade s písomnými zákonmi, ktoré sú vopred zverejnené, a interpretované a realizované

⁹⁵ DeBLOIS, Matthijs. [online] *Religious law versus secular law. The example of the get refusal in Dutch, English and Israeli law* [Cit. 2019-03-17]. s. 103 Dostupné z: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.126/>

⁹⁶ FREEDMAN, Edwin. [online] *Family law in Israel: overview* [Cit. 2019-03-17]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/55647346?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1#co_anchor_a114131](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/55647346?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1#co_anchor_a114131)

univerzálnym a neosobným spôsobom, prostredníctvom nezávislého súdnictva a právneho systému.⁹⁷

Izrael svojím charakterom môžeme definovať ako parlamentnú demokraciu. Jeho demokratický charakter je založený na dvoch pilieroch, a to na pravidle väčšiny a na základných zásadách, akými sú oddelenie právomoci, vláda zákona, nezávislosť súdnictva a záujem ochrany ľudských práv.

Základné zákony o ľudských právach z 90. rokov boli prijaté na ochranu základných ľudských práv v krajine. Tieto zákony vyjadrili záujem štátu chrániť ľudskú dôstojnosť, slobodu, a slobodu vo voľbe povolania, čím zakotvili hodnoty demokratického štátu. Nepriamo je jeho demokratický charakter vyjadrený aj v Deklarácii nezávislosti z roku 1948,⁹⁸ ako aj v zákonoch, či rozhodnutiach Najvyššieho súdu. Záujem presadzovať ochranu ľudských práv vyjadril Izrael aj v medzinárodnom merítku v podobe ratifikácie hlavných medzinárodných dohôrov o ochrane ľudských práv.⁹⁹ Hodnoty právneho štátu môžu byť vyjadrené v niekoľkých podobách.¹⁰⁰ Vo formálnom zmysle je charakter právneho štátu vyjadrený v zásade *enumeratívnosti verejnoprávnych pretenzií*, v zhode s ktorou orgán verejnej moci smie konať len v rámci právomoci, ktoré jej boli zákonom priznané. Už v roku 1949 potvrdil Najvyšší súd túto zásadu v prípade *Bejerano*, keď vo veci rozhodol, že sloboda povolania je základným a prirodzeným právom a brániť osobe v zamestnaní podľa jeho slobodného výberu, môže byť len na základe explicitných právnych predpisov.¹⁰¹

Taktiež je hodnota právneho štátu vyjadrená v zásade rovnosti pred zákonom, čo znamená rovnosť všetkých, teda človeka ako aj štátu pred zákonom.

⁹⁷ KEDAR, Nir. [online] *The Rule of Law in Israel*, 2008 [Cit. 2019-03-18]. s. 164. Dostupné z: <https://muse.jhu.edu/article/699551>

⁹⁸ Proclamation of Independence (5708-1948)

⁹⁹ Izrael ratifikoval 3. októbra 1991 Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach ako aj Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, viz.: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?chapter=4&clang=en&mtdsg_no=IV-4&src=IND https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&clang=en

¹⁰⁰ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 81.

¹⁰¹ H.C.J. 1/49 Bejerano v. Minister of Police, 2 PD 80 (1949).

Medzinárodne známe súdne konanie vedené proti bývalému izraelskému prezidentovi Moshe Katzavovi, v rámci ktorého bol Katzav uznaný vinným a odsúdený ako bežný občan, jasne demonštrovalo rovnosť každého pred právom. K rozsudku sa vyjadrila aj prezidentka Najvyššieho súdu, Dorit Beinšiová, ktorá vnímala jeho odsúdenie ako jasne preukázanie egalitarizmu zákona.¹⁰²

Ďalší aspekt právneho štátu je vyjadrený v jeho materiálnej stránke. V materiálnom právnom štáte platí, že okrem viazanosti štátnej moci právnymi pravidlami, je potrebné stanoviť určité požiadavky na ich obsah. Jedinci, by tak mali byť nadaní základnými právami, ku ktorým je im garantovaný rešpekt a ich ochrana. Rovnako je materiálna stránka právneho štátu často spájaná s hodnotami demokracie a spravodlivosti.¹⁰³ Mnohé z týchto princípov, ktoré vyplývajú zo samej podstaty zásady právneho štátu, nie sú explicitne zakotvené v základných zákonoch či v ostatnej izraelskej legislatíve. To má za následok, že platnosť zákona pre rozpor so zásadami právneho štátu nemôže byť častokrát zrušená súdmi. Navzdor tomu nemôžeme poprieť vývoj rozhodovania Najvyššieho súdu, ktorý sa pokúša zakotviť požiadavky odvodené zo zásady právneho štátu v Základnom zákone: Ľudská dôstojnosť a sloboda.¹⁰⁴ Tak napríklad, Ústavný súd zakotvil základnú zásadu trestného práva, zásadu *nullum crimen, nulla poena sine lege*,¹⁰⁵ v Základom zákone: Ľudská dôstojnosť a sloboda, čím uznal právo ľudí na dôstojnosť a slobodu.¹⁰⁶

¹⁰² Ynetnew.com. [online] *Supreme Court President: Conviction demonstrates legal system equality* [2019-03-21]. Dostupné z: <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4006664,00.html>

¹⁰³ WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; a kolektiv. *Listina základních práv a svobod*. Komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 878-80-7357-750-6 s. 84 Cit. Dle MOLEK, Palev. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 616 s. ISBN 978-80-7478-502-3 s.17

¹⁰⁴ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 82.

¹⁰⁵ V zmysle zásady *nullum crimen, nulla poena sine lege* žiadny akt nemôže byť zločinom, a nemožno za neho uložiť žiadny trest, ak nebol označený za trestný podľa existujúceho zákona. S touto zásadou úzko súvisí aj zásada retroaktivity, na základe ktorej by sa zákon nikdy nemal uplatňovať spätne.

¹⁰⁶ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 82.

Aj napriek tomu, že je evidentný záujem štátu presadzovať hodnoty právneho štátu, v izraelskej literatúre sa uvádza, že Izraeli nie vždy dodržiava pravidlo všeobecnej aplikácie, podľa ktorej by právne normy mali vyjadrovať všeobecné pravidla a nemali by byť adresované len určitým jednotlivcom. *Kneset* príležitostne prijal zákony, upravujúce pomery konkrétnych jednotlivcov. Ako príklad takejto legislatívy uvádzajú pramene „Deriho zákon“, ktorý nariaďuje, aby odsúdení zločinci nemohli kandidovať vo voľbách pred koncom siedmeho roku po prepustení z väzby.¹⁰⁷

Právny štát a demokratickú vládu ďalej charakterizuje oddelenie moci. V politickom systéme tak existuje systém brzd a rovnováh, ktorý obmedzuje moc každej štátnej zložky, aby sa tým zabránilo koncentracii moci v rukách jednotlivca a zneužitiu moci. Tento systém rozdeľuje štát štandardne na tri zložky – legislatívnu, exekutívnu a súdnu zložku – a dáva každému právomoc plniť jemu zverené úlohy. Tieto zložky sú tiež označené ako orgány verejnej správy. Ich úlohou je súčasne kontrolovať výkon právomocí ostatných. Touto štruktúrou by sa malo zamedziť koncentracii, aby konkrétna zložka alebo inštitúcia nemohla ovládať systém.

Jasným príkladom systému brzd a rovnováh je hlavne súdny prieskum iných orgánov, ako aj dohľad *Knesetu* nad činnosťou vlády. Vďaka tomuto systému, je činnosť vlády obmedzená na výkon právomocí, ktoré jej boli zverené zákonom.¹⁰⁸ Vo veci *Bank Hamizrahi* súd vyjadril, že ak súd činí prieskum zákona, nenarúša tým princíp oddelenia moci, ba naopak ho uplatňuje.¹⁰⁹

Vzťah medzi legislatívou a súdnou zložkou je pomerne zložitý. Najvyšší súd sa často zúčastňuje na legislatívnom procese, a miestami je aj autorizovaným tlmočníkom právnych predpisov. Izraelské súdnictvo má tak právomoc súdne preskúmať parlamentné konania, pričom na jej rozhodnutia môže *Kneset*

¹⁰⁷ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 82-83.

¹⁰⁸ Embassy of Israel in Romania. [online] Israeli democracy and elections [Cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://embassies.gov.il/bucharest/AboutIsrael/State/Pages/Israeli-democracy.aspx>

¹⁰⁹ CA 6821/93 United Mizrahi Bank v. Migdal Communal Village, ver 49(4) PD 221 [1995], President Barak's opinion at 421.

reagovať zmenou alebo doplnením právnych predpisov.¹¹⁰ Najlepšie je vysvetliť tento vzťah na príklade. Keď sudcovia Najvyššieho súdu poznamenali, že nemajú právomoc zakázať protidemokratickým stranám kandidovať vo voľbách,¹¹¹ Kneset zmenil zákon a doplnil časť, ktorá zákaz povoľuje. Súd k tomu tvrdí, že súdna zložka štátu nie je narušená, pokiaľ zákonodarca mení a dopĺňa zákon po tom, čo sa súd k zákonu vyjadril.¹¹²

Systém delby moci sa týka najmä kontroly právomocí, ktoré by mohli narušiť základné ľudské práva. Táto zásada je aj explicitne vyjadrená v základných zákonoch o ľudských právach, kde v jej obmedzujúcich klauzulách je explicitne zakotvené, že ľudské práva nesmú byť poškodené, s výnimkou zákona alebo nariadenia prijatého na základe zákona, ktorý je v súlade s hodnotami Štátu Izrael.¹¹³

Významným prejavom delby moci a právneho štátu je taktiež nezávislé súdnictvo. Nezávislosť súdnictva je vyjadrená v Základnom zákone: Súdnictvo (Basic Law: The Judiciary, 1984), kde určuje v časti A oddiel 2, že „osoba nadaná súdnymi právomocami, nebude v súdnych záležitostiach podliehať žiadnej autorite ale zákonu.“¹¹⁴ Nezávislosť súdnictva je ďalej zaručená spôsobom, akým sú sudcovia menovaní a povýšení, metódou výberu kandidátov na sudcov, a zaistením, že ich rozhodnutia majú imunitu pred trestnoprávnou alebo občianskoprávnou zodpovednosťou ako aj iným externým tlakom. Naproti tomu nezávislosť súdnictva nie je zaručená z pohľadu jeho administratívneho prepojenia.

¹¹⁰ Táto právomoc je nezvyčajná v krajinách kde sa uplatňuje common law.

¹¹¹ V súčasnej dobe izraelský Najvyšší súd vyradil z aprílových parlamentných volieb krajne pravicového kandidáta, a naopak povolil kandidatúru ľavicovej koalície arabských strán, čím súd zvrátil verdikt izraelskej volebnej komisie zo začiatku marca. Viz: https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2762810-izraelske-predvolebni-kotrmelce-arabove-nakonec-kandidovat-mohou-zidovsky-radikal?fbclid=IwAR1MZgo-dkYBX78CRVBmLw11UUQUiUcoqfZmBp_vaoVM04gajLDrJ0q23t8

¹¹² NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 84.

¹¹³ *Ibid.*, s. 84.

¹¹⁴ Basic Law: The Judiciary (5748-1984)

Aj napriek skutočnosti, že súdy tvoria samostatnú jednotku v rámci Ministerstva spravodlivosti, táto závislosť nemá zásadný vplyv na ich nezávislosť.¹¹⁵

3.3 Súdnictvo

Úlohou súdnej moci je spravodlivo a nestranne rozhodovať spory medzi jednotlivcami a medzi jednotlivcami a štátom. Súdny orgán má kľúčovú úlohu pri kontrole a zaistení dodržiavania právnych noriem, ktoré v rámci spoločnosti zabezpečujú právnu reguláciu vzťahov a realizáciu práva. Súdna moc má významnú úlohu pri zaisťovaní ochrany ľudských práv, a vyvažovaní potrieb a záujmov spoločnosti a jednotlivca. Súdy tak strážia ľudské práva a dohliadajú, aby štátne orgány konali len zákonným spôsobom a zamedzili výkon štátnej moci nad hranice zákona.

V Izraeli je súdny systém rozdelený na dva typy súdov: súdy všeobecného práva, ktoré sú známe ako občianske alebo obecné súdy, a zvláštne súdy a iné orgány so súdnymi právomocami. Rozdiel medzi nimi je hlavne v rozsahu ich kompetencií. Zatiaľ čo právomoc súdov všeobecného práva je všeobecná, právomoc zvláštnych súdov je obmedzená z hľadiska osôb alebo vecí, prípadne v oboch aspektoch.¹¹⁶ Sústava zvláštnych súdov v sebe zahŕňa aj náboženské súdy.¹¹⁷ Vďaka náboženským súdom je izraelský právny systém jedinečný vo využívaní viacerých zákonov o osobnom statuse v oblasti rodinného práva aplikovaných náboženskými súdmi religióznych komunit.

Najvyšší súd tiež zasadá ako *High Court of Justice*. Prostredníctvom toho pôsobí Najvyšší súd ako súd prvého alebo posledného stupňa. Najvyšší súd je konečným súdom vo všetkých záležitostiach, v ústavných, správnych, občianskych a trestnoprávných veciach, pričom má kontrolnú právomoc aj nad sústavou špeciálnych súdov, akými sú pracovné, vojenské a náboženské súdy, ktoré sú postavené mimo sústavu súdov všeobecného práva, čím ani tieto osobité inštitúcie

¹¹⁵ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 88.

¹¹⁶ Israel Ministry of Foreign Affairs. [online] *The Judiciary: The Court System* [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/state/democracy/pages/the%20judiciary-%20the%20court%20system.aspx>

¹¹⁷ Aj napriek tomu, že by sa dala viac rozobrať sústava súdov v Izraeli, s ohľadom na tému mojej práce, nie je bližšia špecifikácia prínosná.

nie sú úplne oddelené od všeobecnej sústavy súdov. Dohľad prichádza buď odvolaním alebo prostredníctvom podanej petície k *High Court of Justice*.¹¹⁸

Základný zákon: Súdnictvo (Basic Law: The Judiciary, 1984)¹¹⁹ udeľuje Najvyššiemu súdu, zasadaúcemu ako *High Court of Justice*, súdnu právomoc nariadiť súdom, tribunálom, orgánom a osobám, ktoré majú súdnu alebo kvázi súdnu právomoc podľa zákona, vypočúť, zdržať sa vypočutia, alebo pokračovať vo vypočutí určitej veci, alebo zastaviť konanie pre jeho nesprávnosť, ako aj zrušiť nesprávne vydané rozhodnutie. *High Court of Justice* je tiež nadaný, aj keď v obmedzenejšom rozsahu, obdobnou právomocou vo vzťahu k náboženským súdom.

Ďalej je vhodné mať na pamäti, že sa v izraelskom súdnictve uplatňuje zásada *stare decisis*, vďaka ktorej rozhodnutie stanovené jedným súdom musí byť použité ako usmernenie pre súdy nižšieho stupňa. Rozhodnutia Najvyššieho súdu tak zaväzujú všetky súdy, okrem samotného Najvyššieho súdu. Pravidlo podľa ktorého rozhodnutia Najvyššieho súdu nie sú záväzne pre tento súd, je významné preto, že Najvyšší súd zvyčajne zasadá v komisiách, čo má za následok, že komisia zasadajúci v jednom prípade, nemusí brať do úvahy rozhodnutia inej komisie v podobnom prípade. Aj napriek tomu v praxi často zvažia predchádzajúce názory, hlavne pretože často používajú predošlé stanoviská na podporu svojich záverov, ktoré dosiahli nezávisle na týchto názoroch.¹²⁰

3.4 Náboženské právo v izraelskom právnom systéme

Na to, aby sme mohli určiť postavenie a úlohu náboženského práva v izraelskom právnom systéme, sa musíme najprv pokúsiť opísať čo náboženské právo je.

Povaha náboženského práva je odlišná od ostatných typov práva. Štandardne pod pojmom náboženské právo rozumieme súbor pravidiel, ktoré sú

¹¹⁸ Israel Ministry of Foreign Affairs. [online] *The Judiciary: The Court System* [Cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/state/democracy/pages/the%20judiciary-%20the%20court%20system.aspx>

¹¹⁹ Basic Law: The Judiciary (5748-1984)

¹²⁰ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 67-68.

dodržiavame skupinou, ktorú označujeme ako náboženstvo. Nie je to však presná definícia pre všetky náboženstva, pretože predpokladá, že všetci jej členovia budú rovnako dodržiavať jej pravidlá. Napríklad judaizmus prijme medzi svoje členy osobu, ktorá sa narodila židovskej matke, a to bez ohľadu na jej osobnú vieru.¹²¹ Ďalej človek, ktorý sa narodí ako Žid je považovaný za Žida aj keď sám seba nepovažuje za Žida, a na druhú stranu človek, ktorý sa stotožňuje so židovskou vierou sa za Žida nepovažuje, pokiaľ sa ako Žid nenarodil alebo nekonvertoval.¹²² Súčasne nesmieme zabudnúť, že nie každý Žid je náboženský založený. Je to kolektívny pojem, ktorý je základnou zložkou sebadefinície a správania Židov, a to či sú už veriaci alebo nie, alebo či dodržujú zvyky alebo nie. Judaizmus preto nesmieme chápať ako denomináciu, ale skôr ako náboženský rozmer života ľudí. Podobne nemôžeme definovať náboženstvo ako spoločný súbor reguly spojených s judaizmom. Osoba narodená Židom zostáva Židom aj keď sa nezúčastňuje na dodržiavaní zvykov spojených s judaizmom.¹²³

Náboženské právo môžeme skôr opísať pomocou charakteristík právneho systému než opisom jeho prívržencov. Touto metódou vieme systém náboženského práva definovať ako systém, ktorého pravidlá sú založené na „diktátu“ Božím. Avšak ani táto definícia nie je určitá. Niektoré náboženské právne systémy, akým sú napríklad židovské a islamské právo, zahŕňajú pravidlá založené na interpretáciách, dodatkoch, a zmenách, ktoré sú dotvárané ľuďmi.¹²⁴

Navyše ak je diskusia o právnom systéme, a nie o božích textoch, ústrednou otázkou je tiež dodržiavanie týchto pravidiel jednotlivcami. Zatiaľ čo v náboženskom právnom systéme môžu pravidla pochádzať od božstva, povinnosť ich dodržiavania nutne nevyplýva z jeho zdroja. Tak napríklad, povinnosť židovského ľudu dodržiavať náboženské zákony je niektorými považovaná prinajmenšom na základe ich záväzného súhlasu tak činiť. Povinnosť ich

¹²¹ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 277.

¹²² Viz. rozhodnutie H.C. 72/62 *Rufeisen v. the Minister of the Interior* P.D. 16:2428-2455 (1963).

¹²³ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 17.

¹²⁴ *Ibid.*, s. 278.

dodržiať nie je tak založená len na božskom, ale aj na súhlase tých, ktorí sú viazaní.¹²⁵

3.4.1 Postavenie náboženského práva v právnom systéme

Náboženské právo je zákonom v Izraeli len v oblastiach, na ktoré izraelské právo výslovne stanovuje, že sa bude aplikovať. Otázky osobného statutu jednotlivca sú regulované náboženským právom, a keďže je aplikované právo osobné, a nie teritoriálne, uplatňovanie tohto práva sa v jednotlivých prípadoch môže líšiť, a nie je jednotné ako tomu býva podľa občianskeho práva.¹²⁶ To zjednodušene znamená, že Izrael nemá vo veciach osobného statutu oddelenie náboženstva a štátu. Náboženstvo jednotlivca je v týchto otázkach rozhodujúcim faktorom.

Štátne právo Izraelu stanovuje, že v otázkach osobného postavenia majú náboženské sudy výlučnú či súbežnú kompetenciu. Keď náboženské sudy rozhodujú o otázkach právneho postavenia, uplatňujú na právny vzťah náboženské právo podľa náboženskej príslušnosti osoby. To má za následok, že v rámci právneho systému dochádza súbežne k aplikácii náboženského práva každej zo štátom uznaných komunít na osoby, ktoré sú jej súčasťou. Týmto spôsobom sa Izrael, ako Židovský štát, vyhol zasahovaniu do osobných vzťahov členov jeho ne-Židovských komunít.¹²⁷ Problém však nastáva keď sú dvaja ľudia členovia odlišných náboženských komunít a zdanlivo sú ponechaní bez možnosti uzavrieť manželstvo alebo rozviesť sa, keďže sú obidvaja vo výlučnej jurisdikcii náboženských súdov.

3.4.2 Rozdiel medzi židovským a izraelským právom

V rámci tejto časti objasním hlavné rozdiely medzi židovským a izraelským právom. Samozrejme nepopieram význam a dôležitosť náboženského práva ostatných religióznych komunít na území Izraela, avšak v rámci mojej práce dávam

¹²⁵ BEN-MENAHAM, Hanina. [online] *Is Talmudic Law a Religious Legal System? A Provisional Analysis (February 6, 2016)*. 24 *J. L. & Religion* 379 (2008-2009) [Cit. 2019-03-24]. s. 379, 383-385 Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2728729>

¹²⁶ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 288.

¹²⁷ *Ibid.*, s. 284.

prednosť opisu židovského práva vzhľadom ku skutočnosti, že majorita izraelského štátu je tvorená Židmi, a vplyv judaizmu je evidentný vo verejnom živote obyvateľstva.

Izraelské právo je platným štátnym právom na území Izraelského štátu, zatiaľ čo židovské právo je právnym systémom Židovského ľudu a vzťahuje sa na Židov (aj mimo územia Izraela). Židovské právo je možné čiastočne prirovnať ku kanonickému právu.¹²⁸

Židovské právo označujeme inými slovami ako *Halacha*. *Halacha* je odvodená od slova *halach*, čo znamená kráčať, pretože nám hovorí, ktorou cestou máme ísť, a stanovuje nám, ako by sme mali žiť.¹²⁹ Štandardne sa židovské právo delí na právo týkajúce sa rituálnych záležitostí, a na právo vzťahujúce sa k ostatným záležitostiam. Je možné tvrdiť, že právo týkajúce sa rituálnych záležitostí sa v úzkom zmysle vzťahuje na vzťah medzi osobou a božstvom, zatiaľ čo právo vzťahujúce sa k peňažným záležitostiam sa vzťahuje na vzťahy medzi ľuďmi vrátane vzťahov, ktoré môžeme v modernom práve charakterizovať ako obchodné právo, zmluvy, majetkové právo, delikty, trestné právo, rodinné a právo jednotlivcov. Toto oddelenie nemôžeme vnímať ako absolútne, a rozhodnutia v jednej oblasti sú niekedy založené na pravidlách v oblasti druhej, a to z toho dôvodu, že je židovské právo vnímané ako jednotný systém. Pre zjednodušenie, sa termín židovské právo použije vo všetkých záležitostiach.¹³⁰

Židovské právo je starý právny systém, ktorý je založený na domnienke, že na hore Sinaj boli prijaté dva typy zákonov: písomný zákon, ktorý sa nachádza v *Biblii*, a ústne právo, ktoré sa prenášalo od učiteľa na študenta, bez toho, aby bolo spísané. Ústne právo bolo spočiatku systematicky zaznamenané v písomnej podobe v *Mišne*.¹³¹ Nasledujúce roky došlo k spísaniu ďalšieho ústneho práva, a tak sa v súčasnosti obracajú ľudia k literárnym zdrojom ústneho práva. Písomný zákon ako aj ústne právo sú považované za autoritatívne, takže pri rozhodnutiach

¹²⁸ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 278

¹²⁹ Rabbi Israel Meir Lau. *Praktický judaizmus*. 2012. ISBN: 978-80-87343-12-8 s. 15.

¹³⁰ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 279 – 281.

¹³¹ Mišna je záznam ústnej tradície judaizmu.

založených na židovskom práve je vhodné konzultovať Bibliu s konzultačnými zdrojmi ústneho práva.¹³²

Povaha a funkcia *Halachy* je reinterpretovať a rozhodovať o židovskom práve v súlade so súčasnými potrebami. Pre tento dôvod sa rabínom udelila zo strany *Tóry*, aby rozhodovali o *halache* široko a tvorivo. Rabíni Talmudu použili ich kompetencie na prehodnotenie, úpravu, a dokonca pozastavenie skoršieho práva, keď existoval pre to jasný a aktuálny spoločenský, morálny alebo etický dôvod na to.¹³³

Židovské právo sa vzťahuje na všetkých Židov, s výnimkou niekoľkých princípov, ktoré sú podľa židovského práva univerzálne uplatniteľné. V prvej knihe Mojžišovej je uvedených tzv. „sedem prikázání synom Noachovým“, čo sú považované za univerzálne ľudské zákony, ktorými sa má riadiť každá ľudská bytosť. Medzi nimi zahrňujeme šesť zákazov: uctievania modiel, zapájania sa do rúhania, zákaz vraždy, nezapájať sa do nemorálnych sexuálnych praktík, zákaz krádeže, a zákaz požívania mäsa zo živého zvierat'a. Posledné je pozitívne prikázanie zriadiť súdy.¹³⁴ Šesť z prikázání sa vzťahujú na jednotlivca, a siedma je požiadavka spoločnosti. Hoci sa tieto zásady považujú za univerzálne, ne-Židia nie sú pod jurisdikciou židovského práva. Na druhú stranu sa povinnosti uložené židovským zákonom sa vzťahujú na Židov, nech sú kdekoľvek, avšak s výnimkou komunálnych pravidiel, ktoré platia pre Židov v rámci konkrétnej komunity.¹³⁵

Systém židovského práva má židovské súdy, ktoré prejednávajú prípady. Ich rozhodnutia však nie sú hlavnými zdrojmi židovského práva. Židovské právo kladie veľký dôraz rozriešenie sporov formou mediácie a zastrešenia, naproti skutočnému právnomu rozhodnutiu. Ďalej nezaznamenáva všetky prípadové rozhodnutia:

¹³² GELPE, Marcia. Israeli legal system, 2013. s. 279 – 281.

¹³³ NADLER, Allan L. [online] *Review essay: Eliezer Berkovits's Not in Heaven*, 1984. [Cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://traditionarchive.org/news/originals/Volume%2021/No.%203/Eliezer%20Berkovits'%20Not.pdf>

¹³⁴ Rabbi Israel Meir Lau. *Praktický judaismus*, 2012. ISBN: 978-80-87343-12-8. s. 24.

¹³⁵ GELPE, Marcia. Israeli legal system, 2013. s. 281.

Rozhodnutie v jednom prípade sa tak nepovažuje za záväzný precedens v druhom prípade.¹³⁶

Prostredníctvom súdov dochádza k aplikácii židovského práva. Židovské právo obsahuje rozsiahle ustanovenia o občianskoprávnom a trestnom konaní. V Izraeli je priznaná jurisdikcia židovským náboženským súdom v určitých záležitostiach týkajúcich sa manželstva a rozvodu Židov. Vo väčšine ostatných krajín sú však židovské súdy postavené mimo systému štátnych súdov.¹³⁷

Vplyv židovského práva na izraelský právny systém je však obmedzený. Jedným z príčin obmedzenia je štát bol založený sekulárnymi Židmi, ktorí sa síce považovali za príslušníkov židovského národa, ale necítili sa byť viazaní židovskou náboženskou doktrínou. Navyše, v dobe založenia štátu bola nutnosť prijať právny systém ktorý bol okamžite životaschopným. K jeho zmenám sa tiež pre okolností doby nemohlo pristúpiť okamžite. Ako ďalšiu príčinu obmedzeného vplyvu židovského práva pri vzniku štátu môžeme vidieť na skutočnosti, že v danej dobe bolo málo sudcov dobre vyškolených v židovskom práve.¹³⁸

Okrem toho je v krajine početná majorita ne-Židov, ako aj sekulárnych Židov v rámci židovskej komunity, ktorí preferujú, aby sa ich vzťahy riadili právnym systémom obdobným systému západných demokracií.¹³⁹ Proti tomu sa však objavujú hlasy, ktoré vnímajú, že vplyv židovského práva v Izraeli je nedostatočný.

3.4.3 Aplikácia náboženského práva

Východiskový právny prameň vymedzujúcim aplikáciu náboženského práva je vládne nariadenie o Palestíne (Palestine Order in Council, 1922) podľa ktorého „*právomoc vo veciach osobného postavenia je vykonávaná súdmi náboženských komunit.*“¹⁴⁰

¹³⁶ *Ibid.*, s. 280.

¹³⁷ Aj keď rozhodnutia nemusia byť formálne vynutiteľné, môžu byť považované za záväzne pre strany, ktoré akceptovali židovský právny systém.

¹³⁸ GELPE, Marcia. Israeli legal system, 2013. s. 66-67.

¹³⁹ *Ibid.*, s. 66-67.

¹⁴⁰ Palestinian Order in Council, 1922. 3 Laws of Palestine 2569, 2581-82, Part 8 – Legal Institutions

Platné znenie vládneho nariadenia o Palestíne určuje v časti 8: Právne inštitúcie pôsobnosť náboženských súdov. Článok 51 vymedzuje súdom religióznych komunít¹⁴¹ jurisdikciu vo veciach osobného postavenia, pričom pre účely ustanovení vládneho nariadenia zahŕňajú veci osobného postavenia právne úkony týkajúce sa manželstva alebo rozvodu, výživného, podpory, opatrovníctva, legitímácií dieťaťa, zákazu nakladania s majetkom osôb považovaných podľa zákona za nekompetentných, a správy majetku neprítomných osôb.

Moslimské náboženské súdy sú nadané výlučnou právomoc vo veciach osobného postavenia moslimov, ktorí sú izraelskými občanmi, alebo ktorí sú „cudzinci“¹⁴² a podliehajú v zhode so zákonmi svojho občianstva jurisdikcii moslimských súdov. Okrem toho majú tieto súdy výlučnú právomoc nad zriadením alebo správou Valfu (*Wakf*)¹⁴³ zriadeného v prospech moslimov pred moslimským náboženským súdom.

Naproti tomu držia *súdy židovskej obce* v súlade s vládnym nariadením výlučnú právomoc nad zriadením alebo vnútornou správou náboženských nadačných majetkov, ktoré vznikli pred židovským súdom. Podrobnejší opis jurisdikcie rabínskych súdov je ďalej vyjadrený v zákone o súdnej právomoci rabínskych súdov v otázkach manželstva a rozvodu (Rabbinical Courts Jurisdiction (Marriage and Divorce) Law, 1953).¹⁴⁴ Tento zákon uvádza, že otázky manželstva a rozvodu Židov v Izraeli, ktorí sú občanmi alebo obyvateľmi štátu, sú vo výlučnej právomoci rabínskych súdov a určuje, že tieto pomery sa riadia v súlade s Tórou. Naproti tomu, v prípade pomerov vymenovaných v článku 51 vládneho nariadenia

¹⁴¹ Religiózne komunity sú v zmysle zákona každá komunita vyhlásená vládou za náboženskú komunitu, ako aj komunity uvedené v druhej prílohe vládneho nariadenia o Palestíne medzi ktoré radíme Východnú pravoslávnu, Rímskokatolícku, Arménsku gregoriánsku, Arménsku katolícku, Sýrsku katolícku, Chaldejsko Uniatská, Zjednotená Církev, Melchitskú gréckokatolícku, Maronitskú, Sýrsku ortodoxnú.

¹⁴² Cudzincom sa v zmysle vládneho nariadenia o Palestíne považovala každá osoba, ktorá nie je izraelským občanom.

¹⁴³ Vakf je islámská náboženská nadácia.

¹⁴⁴ Rabbinical Courts Jurisdiction (Marriage and Divorce) Law, 5713-1953.

o Palestíne, má rabínsky súd jurisdikciu jedine v prípade súhlasu zúčastnených strán.

Vládne nariadenie o Palestíne tiež opisuje *právomoc súdov jednotlivých kresťanských spoločenstiev* pri správe ich záležitostí. Priznáva súdom kresťanských spoločenstiev výlučnú právomoc vo veciach manželstva, rozvodu, a výživného členov ich komunity, ktorí nie sú považovaní za cudzincov. Tieto súdy taktiež držia výlučnú jurisdikciu nad založením a vnútornou správou náboženských majetkov, ktoré vznikli pred náboženským súdom podľa náboženského práva spoločenstva, ak takéto právo existuje. Súčasne sa im stvrďuje právomoc vo všetkých ostatných otázkach osobného postavenia týchto osôb, pokiaľ všetky strany konania súhlasia s ich jurisdikciou.

Okresným súdom (District Courts) je podľa vládneho nariadenia priznaná právomoc v otázkach osobného postavenia cudzincov, ktorí nie sú moslimami, pričom určuje, že na tieto vzťahy má byť aplikované osobné právo dotknutých strán. V prípade cudzincov má dôjsť k aplikácii zákona ich národnosti.¹⁴⁵ Judikatúra súdu k tomu doplnila, ak ide o cudzincov, musia súdy aplikovať náboženské alebo komunálne právo strán.¹⁴⁶

Druzovia majú v Izraeli status samostatnej náboženskej komunity so svojimi náboženskými súdmi. Štatút upravujúci ich jurisdikciu, Zákon o náboženskom súde Druzov (Druze Religious Courts Law, 1962),¹⁴⁷ povoľuje jurisdikciu ich súdov v otázkach manželstva a rozvodu Druzov v Izraeli, ktorí sú občanmi štátu alebo jeho obyvatelia. Zároveň spadajú do ich jurisdikcie záležitosti súvisiace s vytvorením alebo vnútornou správou majetku náboženských nadácií, ktoré boli zriadené pred dňom účinnosti tohto zákona podľa zvyklostí Druzov, aj keď nie pred náboženským alebo štátnym súdom. Rovnako ako u rabínskych súdov, súdy Druzov majú právomoc v otázkach podľa článku 51 vládneho nariadenia, ak s tým súhlasia všetky zúčastnené strany.

¹⁴⁵ Palestine Order in Council, 1922.

¹⁴⁶ Israel Ministry of Foreign Affairs. [online] *The Judiciary: The Court System* [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/state/democracy/pages/the%20judiciary-%20the%20court%20system.aspx>

¹⁴⁷ Druze Religious Courts Law (5723-1962)

Izraelská vláda ďalej vydala dve nariadenia na základe svojej právomoci stanovenej v 2. oddiele vládneho nariadenia o Palestíne. V roku 1970 vyhlásila *anglikánsku episkopálnu cirkev* za uznávanú religióznu komunitu a získala právomoci podľa článku 54 v otázkach osobného postavenia členov jej cirkvi. Následne v roku 1971 obdobne vyhlásenie učinila o viere Bahá, ale vzhľadom k tomu, že *bahájska náboženská komunita* nespadá medzi kresťanské, musia byť prijaté osobitné právne predpisy, aby jej bola oficiálne priznaná právomoc.¹⁴⁸

Vyššie uvedené môžeme zhrnúť s konštatovaním, že existujú rozdiely v jurisdikcií medzi náboženskými komunitami. Napríklad moslimské súdy sú nadané širokou právomovou v oblasti rodinného práva, zatiaľ čo židovské rabínske súdy a náboženské súdy Druzov majú výlučnú jurisdikciu len v otázkach manželstva a rozvodu svojich členov. Právomoc súdov jednotlivých kresťanských spoločenstiev je exkluzívna, okrem manželstva a rozvodu, aj v otázkach výživného. V ostatných oblastiach práva osobného postavenia a rodinného práva je súbežná jurisdikcia štátnych a náboženských súdov. Náboženské právo sa aplikuje len za súhlasu strán a v prípade, že nedôjde k dohode prejednať prípad pred náboženským súdom, súdne konanie bude prebiehať pred štandardným občianskym súdom. Na záver však musíme ešte zdôrazniť, že náboženské súdy sú do určitej miery podrobené aj izraelskému sekulárnemu právu, a štátne súdy musia aplikovať náboženské právo za určitých okolností v otázkach osobného stavu a rodinného práva.¹⁴⁹

4 Štát a náboženstvo – Právne postavenie fyz. osôb

Izrael patrí k jedným z mála krajín, pri ktorých je definovanie miesta náboženstva v štáte zložitou úlohou čo vzbudzuje často emócie a ďalšie otázky. V rámci tejto kapitoly sa pokúsim popísať komplikovaný vzťah náboženstva a štátu v Izraeli. Existujú rôzne dôvody prečo štát prijme konkrétny model vzťahu

¹⁴⁸ GELPE, Marcia. Israeli legal system, 2013. s. 287.

¹⁴⁹ DeBLOIS, Matthijs. [online] *Religious law versus secular law. The example of the get refusal in Dutch, English and Israeli law* [Cit. 2019-03-20]. s. 103 Dostupné z: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.126/>

náboženstva a štátu. Súčasne sa pokúsim aj popísať, ako vybraný model prispel k posilneniu židovskej národnej identity. Taktiež v rámci tejto časti sa pokúsim zodpovedať, ako je náboženstvo regulované štátnym právom, a ako je v štáte upravovaná ochrana slobody náboženského vyznania a ochrana pred implikáciu náboženských noriem.

Izrael nemá oficiálne štátne náboženstvo. Aj napriek tomu, že Izrael nemá oficiálne náboženstvo, na rozdiel od väčšiny právnych systémov v ňom existuje dualita štátneho a náboženského práva. Tento koncept bol zdedený z osmanskej tradície, podľa ktorej jurisdikcia v otázkach osobného stavu spadá do kompetencie náboženských súdov jednotlivých náboženských skupín. Táto štruktúra často vyvoláva rozpory medzi nábožensky založenou časťou obyvateľstva a sekulárnou. Takto vedľa seba pôsobia civilné súdy, židovské rabínske súdy, moslimské šaría súdy, náboženské súdy Druzov, a cirkevné súdy uznaných kresťanských vyznaní. Zaujímavosťou je, že v Izraeli nie je inštitút civilného sobášu alebo civilného rozvodu. Súčasne existuje zákonná úprava presadzujúca náboženskú ideológiu v oblastiach verejného života, akým sú napríklad obmedzenia počas šabatu, či zavedenie košer stravovania v štátnych inštitúciách. Dalo by sa z toho usúdiť, že v štáte de facto neexistuje oddelenie štátu a cirkvi, a práve táto skutočnosť je zdrojom častého napätia v spoločnosti.

4.1 Úloha náboženstva pri formovaní národnej identity

V spojitosti s národnou identitou môže náboženstvo slúžiť dvom funkciám, a to funkcií jednoty, kedy vďaka náboženstvu dochádza k zjednoteniu rozdielnych skupín jednotlivcov alebo skupín pod jednotnú národnú identitu, a funkcií exkluzivity, ktorá zabezpečuje, aby hranice národnej skupiny boli definované a vylúčili zo skupiny osoby, ktoré môžu oslabiť alebo ohroziť jej identitu.¹⁵⁰

Úspešné formovanie národného spoločenstva súvisí s vytvorením vzájomnej väzby, okolo ktorej môže byť spoločenstvo zjednotené a trvalé. Silná vzájomná väzba môže byť vytvorená napríklad spoločným náboženstvom, ktoré

¹⁵⁰ SAPIR, Gideon; BARAK-EZER, Daphne; BARAK, Aharon. *Constitutional law in the making*, 2013. S. 504.

pomáha vytvoriť medzi členmi národa pocit spolupatričnosti, čím slúži ako základ pre národnú identitu národa. Náboženstvo vie posluhovať k zjednoteniu svojich členov len vtedy, ak sa jej členovia nevnímajú len ako členovia jedného náboženstva, ale aj ako príslušníci spoločného národa, ktorí okrem iného zdieľajú aj vzájomné práva a povinnosti. V prípade externých faktorov, ktoré bránia úspešnému vytvoreniu národnej identity, vie byť náboženstvo účinný prostriedok k zjednoteniu a podpore, pričom za takých okolností môže byť náboženstvu priznaný aj oficiálny status a autorita v štáte.¹⁵¹

Národy sú založené a zachovávané nielen na základe jednoty svojich členov, ale aj zachovaním rozdielu medzi tými, ktorí sú jeho príslušníci, a tými „ostatnými“. V tomto ohľade sú národné komunity obdobné náboženským komunitám. Jedným z prostriedkov, ktorým náboženské komunity regulujú svoje členstvo, sú reštriktívne pravidlá v oblasti manželstva. Dokonca bolo naznačené, že náboženské rodinné právo plní pre náboženskú komunitu obdobnú funkciu ako zákony o občianstve pre štáty.

Štátne zákony, ktoré priznávajú náboženským spoločenstvám monopol v oblasti rodinného práva, a uznávajú len náboženské manželstva medzi členmi komunity, vedia slúžiť potrebe náboženskej komunity na zachovanie a vymedzenie jej hraníc, čím majú pre komunitu dôležitú strážnu funkciu.¹⁵²

Na druhú stranu, tento spôsob zachovávanía hraníc komunity, či už náboženskej alebo národnej, často vedie k porušovaniu základných práv jednotlivca v rámci komunity alebo mimo nej. Tieto porušenia môžu zahŕňať porušovanie práva žien na rovnosť ukladaním patriarchálnych a diskriminačných náboženských zákonov. Môžu tiež zahŕňať porušovanie práva na rodinný život prostredníctvom obmedzení manželstiev medzi osobami rozdielnych náboženstiev, alebo porušovať právo na slobodu svedomia a slobody od náboženského vyznania zavádzaním náboženských zákonov.¹⁵³

¹⁵¹ SAPIR, Gideon; BARAK-EZER, Daphne; BARAK, Aharon. *Constitutional law in the making*, 2013. s. 505.

¹⁵² *Ibid.*,. 505

¹⁵³ *Ibid.*, 506

4.2 Status quo kompromis

Status quo kompromis, ktorý formuje vzťah medzi náboženstvom a zákonom v Izraeli, sa datuje ešte do obdobia pred vznikom samostatného izraelského štátu, kedy prebiehali rokovania medzi židovskými predstaviteľmi.

Rokovania o právnom postavení náboženstva začali hneď ako dozrel medzinárodný proces, ktorý vyústil vo vytvorenie samostatného štátu. Významným dokumentom, ktorý je zdrojom poznania režimu *status quo* z daného obdobia je list, ktorý v roku 1947 adresovala Židovská agentúra, reprezentujúca hlavnú sionistickú inštitúciu v danom období, do medzinárodnej organizácie Agudat Israel, ako hlavného hnutia v rámci ultra-Ortodoxnej židovskej verejnosti. Tento list, známy ako *status quo dokument*, obsahoval záväzok dodržiavať určité tradície v budúcom štáte a na dôležité otázky z hľadiska presadzovania náboženských hodnôt. List tiež uznal šabat ako oficiálny deň odpočinku, obsahoval ustanovenia zabezpečujúce kóšer potraviny vo verejných inštitúciách, alebo aj exkluzivitu náboženského práva v oblastiach manželstva a rozvodu.¹⁵⁴

Prvé roky izraelskej nezávislosti boli obdobím, kedy došlo k prijatiu prvých zákonov, ktoré splnili hlavné prísluby o *status quo*. Napríklad zákon o pracovnom čase a odpočinku z roku 1951 (Hours of Work and Rest Law, 1951)¹⁵⁵ uznal šabat oficiálnym dňom odpočinku v krajine; nariadenie o kóšerských potravinách pre vojakov (Kosher Food for Soldiers Ordinance, 1948)¹⁵⁶ zabezpečilo židovským vojakom prísun kóšer potravín; či zákon o zákazu chovu ošípaných (Pig-Raising Prohibition Bill, 1962)¹⁵⁷ zakazujúci chov ošípaných. Súčasne za pomoci zákona

¹⁵⁴ FERRARI, Silvio. [online] *Law and Religion, An overview, 2016* [Cit. 2019-03-20]. s. Dostupné z: [https://books.google.cz/books?id=6CYxDwAAQBAJ&pg=PT358&lpq=PT358&dq=H.C.J.+3872/93+Meatrael+Ltd.+v.+Prime+Minister+and+Minister+of+Religious+Affairs,+47+\(5\)+P.D.&source=bl&ots=uL8ngmIRVX&sig=ACfU3U34-jlhV4LnYjuDjxf1WQa-swMKIQ&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKewjtqoWF4qDhAhVQz4UKHXtCDscQ6AEwAnoECAgQAQ#v=onepage&q=israel&f=false](https://books.google.cz/books?id=6CYxDwAAQBAJ&pg=PT358&lpq=PT358&dq=H.C.J.+3872/93+Meatrael+Ltd.+v.+Prime+Minister+and+Minister+of+Religious+Affairs,+47+(5)+P.D.&source=bl&ots=uL8ngmIRVX&sig=ACfU3U34-jlhV4LnYjuDjxf1WQa-swMKIQ&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKewjtqoWF4qDhAhVQz4UKHXtCDscQ6AEwAnoECAgQAQ#v=onepage&q=israel&f=false)

¹⁵⁵ Hours of Work and Rest Law (5711-1951)

¹⁵⁶ Kosher Food for Soldiers Ordinance (1948; 5709)

¹⁵⁷ Pig-Raising Prohibition Bill (1962;5722)

o súdnej právomoci rabínskych súdov v otázkach manželstva a rozvodu (Rabbinical Courts Jurisdiction (Marriage and Divorce) Law, 1953)¹⁵⁸ došlo k ustanoveniu monopolu židovského práva v otázkach manželstva a rozvodu v Izraeli. Zákon o štátnom vzdelávaní (The State Education Law of 1953)¹⁵⁹ uznal existenciu autonómnych náboženských škôl mimo rámec verejného vzdelania, čím sa zachovala autonómia v ultra-Ortodoxného vzdelania. Na ich podporu a efektívnu aplikáciu boli tieto zákony doplnené o administratívne opatrenia a politické rozhodnutia, ktoré ich ďalej zväčša rozširovali.¹⁶⁰

V súčasnosti je status quo predovšetkým formovaný napätím v rámci židovskej majority v Izraeli. Režim *status quo* sa od vzniku štátu výrazne zmenil. Materiálne dôsledky niektorých opatrení sa vplyvom doby výrazne zmenili, a názor na ne sa tiež líši v rámci spoločnosti. Kým sekulárna strana izraelského verejného života tvrdí, že *status quo* sa stal čoraz viac nefunkčným a neudržateľným konsekvenciou zmien podmienok, zástupcovia náboženskej verejnosti tvrdia, že svetská verejnosť nerešpektuje staré kompromisy, pričom zneužíva svoju väčšinovú moc. Navyše mladšie generácie Izraelcov si čoraz intenzívnejšie uvedomujú rastúci rozdiel medzi platným *status quo* a normami Západu v oblasti úpravy rodinného práva, konkrétne dostupnosti civilného manželstva, či v stanovení oficiálnych dní odpočinku. Inými slovami, došlo k zintenzívneniu niektorých opatrení *status quo*.

¹⁵⁸ Rabbinical Courts Jurisdiction (Marriage and Divorce) Law (5713-1953)

¹⁵⁹ State Education Law (5713-1953)

¹⁶⁰ Akým bola napríklad politika presadzovania kóšer potravín vo vládnych inštitúciách.

5 Židovský a demokratický štát

Izrael je jednou z mála krajín na svete bez písomnej ústavy.¹⁶¹ Jedným z hlavných dôvodov jej absencie je, že vypracovanie textu ústavy by si vyžadovalo jednoznačné odpovede na doposiaľ nevyriešené otázky v Izraeli, najmä by sa musela formulovať povaha štátu a význam označenia jeho “Židovského” charakteru. Adekvátne by sa museli zodpovedať ďalšie citlivé témy, akými sú hlavne určenie miesta náboženstva vo verejnom živote, ako aj postavenia Arabskej menšiny.

5.1 Snahy o prijatie písomnej ústavy

Pripomenieme si, že Deklarácia nezávislosti spočiatku počítala s prijatím písomnej ústavy a stanovila, že “zriadenie pravidelných, volených orgánov štátu bude v súlade s ústavou, ktorú prijme ústavodárne zhromaždenie najneskôr do 1. októbra 1948.”¹⁶²

V januári 1949 došlo k zriadeniu Ústavodárneho zhromaždenia (*H'assefa Hamechonenet*). Novozriadené Ústavodárne zhromaždenie bolo poverené zostaviť písanú ústavu, pričom súčasne dôsledkom zániku Dočasnej štátnej rady na ňu prešli legislatívne právomoci. Ešte v roku 1949 prijalo Ústavodárne zhromaždenie zákon (Transition Act 1949)¹⁶³ na základe ktorého sa *Kneset* ustanovil ako legislatívny orgán štátu a Ústavodárne zhromaždenie sa zmenilo v “*Prvý Kneset*”.¹⁶⁴

V súlade so svojím mandátom vykonával *Prvý Kneset* rozsiahle diskusie o ústave. Zlom nastal pri pokusoch smerujúcich k prijatiu formálneho textu izraelskej ústavy, kedy vznikol spor medzi predstaviteľmi náboženských, politických ako aj ideologických smeroch. Nesúhlas s prijatím ústavného textu plynul z viacerých dôvodov. Náboženský zástupcovia hlásali, že Tóra (Starý zákon) je ich jedinou a výlučnou ústavou a odmietli predstavu, aby národ prijal dokument, ktorý bude mať

¹⁶¹ Medzi ďalšie štáty s nekodifikovanou ústavou môžeme zaradiť Spojené Kráľovstvo, Kanadu, Nový Zéland či Saudskú Arábiu.

¹⁶² Proclamation of Independence (5708-1948).

¹⁶³ Transition Law (No. 5709 of 1949).

¹⁶⁴ The Knesset, The State of Israel. [online] *The Constituent Assembly*, 2007 [Cit. 2019-02-27]. Dostupné z: https://knesset.gov.il/lexicon/eng/asefa_eng.htm

väčšiu autoritu než náboženské texty.¹⁶⁵ Ďalšia skupina oponentov písanej ústavy mala za to, že prijatie ústavy by sa malo odložiť, a najskôr v rámci novovzniknutého štátu zabezpečiť efektívne fungovanie štátných inštitúcií použitím právnych predpisov.¹⁶⁶ Premier David Ben-Gurion a jeho strana sa dôsledkom kontroverzie vyhýbali plneniu svojej povinnosti prijať ústavu, čím mali zabrániť hroziacej ideologickej debate a kultúrnym rozporom medzi politickými stranami a segmentami spoločnosti.

Kompromisom medzi náboženskými a sekuárnymi stranami bolo riešenie v podobe postupného prijatia textu izraelskej ústavy. Rokovania podporili a schválili v roku 1950 tzv. *Harariho Rezolúciu* (pomenovanú po poslancovi Knesetu, Yizhar Harari), podľa ktorej sa ústava vo formálnom zmysle bude skladať z jednotlivých kapitol, z ktorých by každá kapitola tvorila zvláštny Základný zákon vytvorený Komisiou pre ústavu, právo a spravodlivosť a následne schválená Knesetom.

Harariho Rezolúcia v konečnom dôsledku nepriniesla riešenie a zanechala zámerne množstvo otvorených otázok. Nešpecifikovala bližšie časový rámec, v rámci ktorého má dôjsť k prijatiu ústavy, ani nedefinovala povahu a právnu silu Základných zákonov.¹⁶⁷ Navyše pred ukončením svojho funkčného obdobia vlády prijal Prvý Kneset zákon (Transition, Second Knesset, Law 1951), podľa ktorého: „Každý následujúci Kneset bude mať právomoci, ktoré boli priznané Prvému Knesetu a jeho členom.“¹⁶⁸ Týmto de facto Prvý Kneset rozhodol sa nerozhodnúť. Druhý Kneset tak započal pracovať na znení prvého Základného zákona: Kneset (Basic Law: The Knesset), ktorý bol následne prijatý v roku 1958 *Tretím*

¹⁶⁵ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 8.

¹⁶⁶ GAVISON, Ruth. [online] 'The Controversy over Israel's Bill of Rights', 15 *Israel Yearbook of Human Rights* 113-154, 1985 [Cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://ruthgavison.files.wordpress.com/2015/10/the-controversy-over-israels-bill-of-rights-israel-yearbook-human-rights.pdf>

¹⁶⁷ SAPIR, Gideon. *The Israeli Constitution: From Evolution to Revolution*, 2018. s. 17-22.

¹⁶⁸ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 9

Knesetom.¹⁶⁹ Aj keď výsledkom *Harariho Rezolúcie* bolo odloženie prijatia ústavy Izraelského štátu, jej pozitívom bolo započatie procesu tvorby Základných zákonov, ktorý má byť završený prijatím ústavy od tej doby už len pokračoval.¹⁷⁰

Neprijatie formálnej ústavy zanechalo dodnes priestor na množstvo otvorených diskusií medzi náboženskými a sekulárnymi skupinami ohľadom povahy hodnôt označenia Židovského a demokratického štátu, ako aj v otázkach postavenia a práv menšín v Izraeli, o ľudských právach, o základných otázkach, ktoré mali byť zakotvené v ústave, a o otázkach súdneho preskumu zákonov.

5.2 Hodnoty Židovského a demokratického štátu

Izrael sám seba označuje ako „Židovský a demokratický štát.“ Svoju „Židovskú“ povahu prvýkrát definoval v rámci Deklarácie nezávislosti z roku 1948, a následne až v roku 1985 došlo k pridaniu označenia jeho „demokratického“ charakteru do novely Základného zákona: Kneset.¹⁷¹

Charakteristika „Židovského a demokratického štátu“ bola predpokladaná už Rezolúciou Valného zhromaždenia OSN z novembra 1947,¹⁷² podľa ktorej malo dôjsť na území vtedajšieho mandátneho územia Británie k vzniku dvoch štátov demokratického charakteru, a to Arabského a Židovského.

¹⁶⁹ HOFNUNG, Menachem; WATTAD, Mohammed S. [online] *The Judicial Branch in Israel*, Edited by Reuven Y. Hazan, Alan Dowty, Menachem Hofnung, and Gideon Rahat, 2018. . [Cit. 2019- 03-18]. s. 6-7. Dostupné z:

https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/502102/mod_folder/content/0/Menachem%20Hofnung%20-%20Judicial%20Branch%20in%20Israel.pdf?forcedownload=1

¹⁷⁰ OLIVER, Dawn; FUSARO, Carlo. *How Constitutions Change: A Comparative Study*, 2011. s. 194.

¹⁷¹ Basic Law: The Knesset (5718-1958); Amendment 9, clause 7A.

¹⁷² United Nations General Assembly, Resolution 181 (II). Future government of Palestine, A/RES/181 (II) 29 November 1947 – A. Termination of mandate, partition and independence 3. („Independent Arab and Jewish States and the Special International Regime for the City of Jerusalem, set forth in part III of this plan, shall come into existence in Palestine... “). B. Steps preparatory to independence 10. („The Constituent Assembly of each State shall draft a democratic constitution for its State and choose a provisional government to succeed the Provisional Council of Government appointed by the Commission.“).

Od založenia štátu bolo učiných mnoho pokusov, ktoré by tieto zdanlivo protichodné aspekty vyvažovali. Už aj samotná neochota prijať ústavu je predovšetkým spôsobená nevôľou vymedziť prvky Židovského a demokratického štátu. Ako už bolo spomenuté, *Kneset* nebol schopný dosiahnuť politickú dohodu, a súčasne sa bál rozporov medzi sekulárnymi a náboženskými skupinami, pričom tento rozpor nedokázali odstrániť ani Základné zákony.¹⁷³

V rámci tejto kapitoly sa preto pokúsim vymedziť niekoľko aspektov, z ktorých môžeme vyvodiť význam označenia „Židovský a demokratický“. Vo svojej úvahe často odkazujem na text znenia Deklarácie nezávislosti, ktorý vo svojich ustanoveniach vyjadruje víziu a krédo národa.¹⁷⁴ Následne by som rada priblížila významnú úlohu Najvyššieho súdu Štátu Izrael pri definovaní hodnôt Židovského a demokratického štátu a hľadani spoločného vzťahu medzi nimi.

5.3 Hodnoty Izraelského štátu

V roku 1992 vstúpil v platnosť Základný zákon: Ľudská dôstojnosť a sloboda, ktorom je stanovené, že „*účelom tohto Základného zákona je chrániť ľudskú dôstojnosť a slobodu, aby sa v Základnom zákone zabezpečili hodnoty Štátu Izrael ako Židovského a demokratického štátu.*“ Následne v roku 1994 došlo k prijatiu Základného zákona: Sloboda povolania, ktorý rozšíril v rovnakom zmysle ochranu aj na slobodu povolania.

Základné zákony slúžia de facto ako ústava Izraela. Najvyšší súd Štátu Izrael v roku 1995 rozhodol, že Základné zákony sú považované za najvyššie zákony krajiny, a sudcovia sú nadaní právomocou súdneho preskúmania. Z toho vyplýva, že sa Židovským a demokratickým hodnotám priznáva právnu silu ústavných predpisov a výrazne ovplyvňujú rozsah zaručených ľudských práv a aká úroveň ochrany je im poskytovaná právom.

Vzhľadom k tomu, že tieto základné zákony o ľudských právach založili hodnoty izraelského štátu ako Židovského a demokratického štátu, tak tým súčasne vyjadrujú právomoc *Knesetu* obmedziť základné práva prostredníctvom legislatívy,

¹⁷³ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 73.

¹⁷⁴ H CJ 7/48 Al-Karbutli v. Minister of Defense, 2 P.D. 5 (1948). [12].

ktorá sleduje hodnoty štátu – konkrétne jeho Židovský a demokratický charakter.¹⁷⁵

Výraz „hodnoty Židovského a demokratického štátu“ je veľmi nejasný pojem, a neumožňuje nám jasne definovať jeho povahu. Dodnes tak vyvoláva v rámci vetiev izraelskej spoločnosti horlivé diskusie a otázky.

Je nepopierateľné, že tento pojem odráža jedinečnosť Izraelu a jej spoločnosti. Izrael je židovským štátom, a ako taký uznáva jeho hodnoty, no súčasne vyjadruje, že táto židovská spoločnosť uznáva princípy a hodnoty, ktoré sú uznávané inými demokratickými štátmi.

5.4 Izrael ako Židovský Štát

„My... vyhlasujeme týmto z moci nášho prirodzeného a historického práva zriadenie Židovského štátu v Zemi Izrael.“¹⁷⁶ Táto vlastnosť štátu bola vyjadrená v Deklarácii nezávislosti, ktorý bol vypracovaný ešte pred vyhlásením nezávislého štátu. Čo znamená pojem Židovský? Popisuje náboženský charakter štátu, alebo má hlbší sociologický, antropologický a demografický význam, ktorý sa vzťahuje na židovské obyvateľstvo, a vysvetľuje jej spoločnosť a spôsob života? Môže pojem vyjadrovať to isté ako „český štát“, alebo sa jeho význam približuje napríklad „katolíckemu štátu“? Označenie „židovský“ má niekoľko významov a každý z možných významov má iný vzťah k demokratickým hodnotám. Na hodnoty Izraelu ako židovského štátu sa môžeme pozrieť z viacerých pohľadov.

Izrael môžeme vnímať ako produkt sionizmu. *Raison d'être* podľa sionistov malo byť vyriešenie problému židovského národa bez vlasti prostredníctvom obnovy židovskej štátnosti v Izraelskej krajine.¹⁷⁷ Podľa úvodného ustanovenia textu Deklarácie: „*Krajina Izraelská je kolískou židovského národa, tu bola formovaná jeho duchovná, náboženská a politická tvár, tu bojoval o štátnu*

¹⁷⁵ Basic Law: Human Dignity and Freedom (5752-1992); Basic Law: Freedom of Occupation, (5754-1994).

¹⁷⁶ Text Proclamation of Independence (5708-1948)

¹⁷⁷ A Resource by the Israel Forever Foundation [online]. *Zionism and Israel as the Nation-State of the Jewish People* [Cit. 2019-03-01]. s. 4-6. Dostupné z: https://israelforever.org/programs/teaching_israel/Zionism_and_Israel_as_Nation-State_complete.pdf

samostatnosť, tu vytvoril svoje národné i univerzálne kultúrne hodnoty a daroval svetu nesmrteľnú Knihu kníh.“

Židovský štát tak môžeme chápať ako *štát židovského národa*, v ktorom môžu Židia uplatňovať svoje *právo na politické sebaurčenie*. Deklarácia ďalej vyjadruje, že *„toto právo je prirodzeným právom židovského národa byť pánmi vlastného osudu, tak ako všetky ostatné národy, vo svojom vlastnom suverénnom štáte. Tento štát doširoka otvorí dvere každému Židovi a Židovskému ľudu umožní rovnaké postavenie medzi ostatnými národmi.“*¹⁷⁸

Z tohto vyplýva, že Židovský štát môže byť založený nie len na identite väčšiny jej občanov, ale zakladá na tom, že *„uznáva prirodzené právo Židovského ľudu viesť život ako každý samostatný národ vo svojom štáte.“* Táto myšlienka je vyjadrená aj v Zákone o návrate z roku 1950 (The Law of Return),¹⁷⁹ ktorý priznáva každému človeku so židovskými koreňmi právo prísť do Izraela a získať štátne občianstvo.¹⁸⁰ Vo svojich ustanoveniach vyhlasuje: *„Každý Žid má právo prísť do tejto krajiny ako prisťahovalec.“*¹⁸¹ Zákon týmto vyjadruje krédo sionistického hnutia. Zákon predpokladá, že aj keby imigrujúci Židia neboli náboženski založení, očakáva sa od nich, že sa spoja so Židovskou časťou obyvateľstva, a tým posilnia židovskú majoritu v Izraeli.¹⁸²

Označenie môže súčasne vyjadrovať, že Izrael je *štát židovského dedičstva*. Z Deklarácie nezávislosti plynie, že Židia sú etnikum¹⁸³, ktoré môže v rámci svojho štátu uplatňovať právo na sebaurčenie. Definícia neposkytuje judaizmu žiadne zvláštne postavenie, a súčasne nepopiera postavenie iných náboženstiev

¹⁷⁸ Proclamation of Independence (5708-1948)

¹⁷⁹ The Law of Return (5710-1950)

¹⁸⁰ Zákon tiež priznáva právo na občianstvo manželským partnerom, deťom, ako aj vnúčatám Židov.

¹⁸¹ The Law of Return (5710-1950), Article I. Right of aliyah

¹⁸² NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*. 2014. s. 76-77.

¹⁸³ Skupina ľudí, ktorých spája spoločný pôvod, zvláštne kultúrne znaky a tradície.

a neodmieta práva etnických menšín.¹⁸⁴ Židovský štát je tak štátom, ktorý garantuje slobodu viery, svedomia, jazyka, výchovy, vzdelania a kultúry v rámci židovského dedičstva. Základným princípom v Izraeli je, že občanom je garantovaná sloboda náboženského vyznania. Náboženské zákony a zásady, ktoré čerpajú z náboženstva, nie sú zákonmi v Izraeli.¹⁸⁵

Ďalej môžeme chápať, že jeho židovský charakter v sebe vyjadruje *prelínanie náboženstva a štátu*. Izrael síce nemá oficiálne štátom uznané náboženstvo, avšak na druhú stranu sa hodnoty Izraelu ako Židovského štátu odlišujú od zvyšku demokratických štátov. Aj napriek tomu, že nemôžeme s určitosťou objasniť identitu štátu ako Židovského štátu, nemôžeme spochybniť ako náboženstvo zohralo podstatnú úlohu pri formovaní dlhej histórie Židov. Navyše izraelský právny systém dnes obsahuje množstvo zákonov založených na židovskom práve, kultúre a tradícií.¹⁸⁶ Izrael má dualitu občianskeho a náboženského práva.¹⁸⁷ Niektoré izraelské zákony preto odzrkadľujú kultúrne hodnoty židovského národa, ktoré by neexistovali v štáte, ktorý nie je Židovským štátom.

Židovský štát môže tak isto vyjadrovať, že židovský ľud má v rámci neho právo zúčastniť sa *verejného života, ktorý v sebe obsahuje a vyjadruje navonok prvky židovskej kultúry a dedičstva*. Inkorporácia týchto prvkov, ktoré prepájajú židovskú tradíciu a verejný život, v skutočnosti znamená, že pôvodne náboženské normy sú uvalené na obyvateľstvo ako celok. Tým pádom môže náboženská ideológia zaujať dominantné postavenie v rôznych sférach verejného života, čo má za následok oslabenie sekulárnych hodnôt.

Prejavuje sa to napríklad prísnyimi zákazmi počas šabatu, ktoré obmedzujú otvorenosť verejných inštitúcií, prácu a verejnú dopravu. Tak napríklad Zákon o pracovnom čase a odpočinku z roku 1951 (Hours of Work and Rest Law, 1951),

¹⁸⁴ YAKOBSON, Alexander, Amnon RUBINSTEIN. *Israel and the Family of Nations: The Jewish Nation-State and Human Rights (Israeli History, Politics, and Society)*, 1st Edition, 2008. s. 97 – 104.

¹⁸⁵ DINSTEIN, Yoram. *Israel Yearbook on Human Rights*, 1996. s. 222.

¹⁸⁶ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 74-75.

¹⁸⁷ Táto dualita bola zdedená z osmanskej tradície.

okrem úpravy týkajúcej sa maximálneho denného a týždenného pracovného času, času odpočinku, prestávok v práci a nadčasov, stanovuje aj týždenný deň odpočinku tak, aby sa prispôbil náboženskej ideológii. Deň odpočinku je podľa tohto zákona v prípade Žida stanovený na deň šabatu,¹⁸⁸ a podľa par. 9A sa zakazuje v deň odpočinku práca samostatne zárobkovo činných osôb v mieste podnikania, ako aj zamestnávanie zamestnancov.¹⁸⁹ Tento zákaz sa vzťahuje len na priemysel, podnikanie a poľnohospodárstvo (s určitými výnimkami), pričom sa nevzťahuje na miesta zábavy, ako sú bary, reštaurácie, divadlá a kiná.¹⁹⁰ Ďalej sú vyjadrené v zákone o zákazu chovu ošípaných (Pig-Raising Prohibition Bill, 1962)¹⁹¹ z roku 1962, ktorý zakazuje chov a zabíjanie ošípaných, alebo tak isto v Zákone o mäse (Meat and its Products Law, 1994) z roku 1994, ktorý zakazuje do krajiny dovoz mäsových výrobkov, ktoré nie sú kóšer.¹⁹² Podľa tohto zákona sa do Izraela môže dovážať len mäso zaopatené pečiatkou Hlavného Rabinátu.¹⁹³ Je tiež zakázané podávať a predávať počas Pesachu vo verejných priestranstvách potraviny, ktoré nie sú kóšer.¹⁹⁴ Izraelská armáda taktiež musí držať kóšer stravovanie podľa Nariadenia o kóšerských potravinách pre vojakov (Kosher Food for Soldiers Ordinance, 1948).¹⁹⁵

Ďalšou oblasťou, kde dochádza k širokej aplikácii halachtických pravidiel, je v rodinnom práve.¹⁹⁶ Zákon o jurisdikcii rabínskych súdov (manželstvo

¹⁸⁸ Zákon stanovuje pre Židov deň odpočinku na deň šabatu, zatiaľ čo ne-Židia môžu rozhodnúť, či budú odpočívať v dňoch ich konkrétnej náboženskej komunity alebo počas židovských dňoch odpočinku.

¹⁸⁹ Hours of Work and Rest Law (5711-1951)

¹⁹⁰ MAZIE, Steven V. *Israel's Higher Law: Religion and Liberal Democracy in the Jewish State*, 2006. s. 152.

¹⁹¹ Pig-Raising Prohibition Bill (1962; 5722)

¹⁹² Na to, aby mäso bolo kóšer, musí pochádzať z kóšer zvierat'a a podrobiť sa konkrétnemu (kóšer) zabitíu a spracovaniu.

¹⁹³ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*. 2014. s 75.

¹⁹⁴ Pesach Holiday (Prohibition of Hametz) Law – 1986, [1986] S.H. (No. 1191) 220.

¹⁹⁵ Kosher Food for Soldiers Ordinance (1948; 5709)

¹⁹⁶ V manželských otázkach nastáva často uprednostňovanie židovských hodnôt pred ľudskými právami.

a rozvod) z roku 1953 stanovuje, že na manželské vzťahy a rozvody Židov, ktorí sú občanmi Izraela, sa aplikuje výlučne náboženské právo Halacha. Podľa Zákona o adopcii detí z roku 1960 smú občania osvojiť deti len podľa svojho náboženského vyznania.¹⁹⁷ Taktiež napríklad podpora detí v Izraeli je určená podľa § 3 písm. A) Dodatku zákona o rodine (Podpora dieťaťa) (Family Law (Alimony) Amendment Law, 1959), v ktorom sa uvádza, že povinnosť rodiča poskytovať podporu maloletým deťom sa riadi podľa osobného práva toho rodiča. Za predpokladu, že rodičia sú Židia, sa bude na právny vzťah vzťahovať židovské náboženské právo.¹⁹⁸

Musíme však pochopiť dôvod takéhoto typu právnych predpisov a prečo bol evidentný záujem o presadenie a zachovanie národného záujmu o židovskú identitu Izraela. *Status quo* odrážal čiastočnú identifikáciu Izraela s niektorými prvkami židovskej náboženskej kultúry. Preto sa aj veľké skupiny sekulárnej časti obyvateľstva vedeli stotožniť napríklad s náboženskými normami platnými v otázkach manželstva. Aj napriek tomu, že existovali skupiny, ktoré odporovali týmto zákonom,¹⁹⁹ tak spoločnosť ako celok vyjadrovala relatívnu podporu alebo minimálne aspoň porozumenie. Tým izraelská spoločnosť vyjadrila svoju náklonnosť voči národnej jednote, a teda aj ku kompromisu. Preto aj tie skupiny, ktoré boli kritické voči uplatňovaniu náboženského práva, boli ochotní akceptovať jeho aplikáciu v záujme jednoty.²⁰⁰ Koniec koncov aj samotný *raison d'être* vzniku štátu Izrael bolo umožniť si udržať a rozvíjať židovskú identitu a kultúru.

5.5 Demokratická povaha štátu

Demokratická povaha Izraelu je nepriamo vyjadrená vo viacerých zdrojoch, medzi ktoré radíme Deklaráciu nezávislosti, legislatívu štátu, ako aj rozhodnutia Najvyššieho súdu Štátu Izrael. Tieto zdroje vyjadrujú základne demokratické hodnoty štátu, akými sú primárne právny charakter štátu, oddelenosť štátnej moci, nezávislosť súdnictva, a dodržovanie škály ľudských práv.

¹⁹⁷ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*. 2014. s. 75.

¹⁹⁸ Family Law (Alimony) Amendment Law (5719-1959).

¹⁹⁹ Jednalo sa predovšetkým o ľavicových politikov a aktivistov za práva žien najmä v súvislosti s rodinným právom.

²⁰⁰ FERRARI, Silvio; CRISTOFORI, Rinaldo. *Law and Religion, An Overview, Volume I*, 2016. ISBN 13: 978-1-4094-3600-3.

Najvyšší súd navyše ozrejmil, že demokratický charakter Izraelského štátu je od svojho založenia vyjadrený a jasný z textu Deklarácie nezávislosti, ktorá formuluje základné charakteristiky Izraelského štátu.²⁰¹ Tento charakter je vyjadrený v štruktúre vlády, v právnom postavení občanov a obyvateľov štátu, ako aj v zavedenom princípe právneho štátu, ktorý zaisťuje rovnosť osôb pred zákonom. Vyjadrenie týchto princípov je obzvlášť evidentné v záruke základných práv a slobôd. Princípy demokracie prechádzajú jeho politickou, sociálnou a kultúrnou štruktúrou.²⁰²

Demokraciu musíme pojať z dvoch pohľadov. Formálna koncepcia demokracie nám hovorí len o procese rozhodovania nám ukazuje, že demokratický charakter Štátu Izrael sa prejavuje vo voľbách zástupcov do *Knesetu*, kedy občania predávajú svojim zvoleným zástupcom časť svojich právomoci, čím zvolenému zástupcovi vzniká právomoc rozhodovať o zásadných otázkach, ktoré sa týkajú veľkej časti obyvateľstva. Vďaka tomuto systému voľby sa *Kneset* skladá z volených zástupcov občanov štátu, a to bez ohľadu na ich náboženské vyznanie alebo etnický pôvod, čím sa zaručí zastupovanie rôznorodých skupín občanov.

Izrael je domovom Židovského ľudu ako aj Arabských občanom. Deklarácia vo svojom texte vyzýva Arabskí ľud žijúci v Štáte Izrael, *aby „zachovali mier a podieľali sa na budovaní štátu na základe plnej občianskej rovnoprávnosti a odpovedajúceho zastúpenia vo všetkých štátnych inštitúciách, dočasných aj definitívnych“*. Právo voliť a právo byť volený a podieľať sa na procese rozhodovania o veciach verejných môže značne znížiť rozpor medzi Židovským a demokratickým charakterom štátu a prípadne aj naznačovať, že jeho Židovský

²⁰¹ GAVISON, Ruth. [online] *Can Israel be both Jewish and democratic? Adaptation of Israel as a Jewish and Democratic State: Tensions and Prospects*, Van Leer and Hakibutz Hameuhad, 1999 [Cit. 2019-3-17]. s. 76 Dostupné z: <https://ruthgavison.files.wordpress.com/2015/10/can-israel-be-both-jewish-and-democratic-full-book.pdf>

²⁰² Election Appeal 1/88, Neiman v. Chairman of the Central Election Committee for the Twelfth Knesset. 42 PD (4)177(1988) Article 9 (c) Dostupné z: <http://versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/Neiman%20v.%20Chairman%20of%20the%20Central%20Election%20Committee%20for%20the%2012th%20Knesset.pdf>

charakter v skutočnosti podporuje hodnoty demokracie, akými sú rovnosť, rovnosť príležitostí a ľudské práva. Židovskí, rovnako tak Arabskí občania majú umožnenú rovnosť príležitostí²⁰³ participácie na verejnom živote, a to buď priamou alebo nepriamou formou. Politické rozhodnutia tak vychádzajú z vôle väčšiny vyjadrenej slobodným hlasovaním.

Pri formovaní nášho chápania hodnôt demokratického štátu musíme brať do úvahy všetky aspekty demokracie, a sústrediť sa aj na prítomnú materiálnu stránku demokracie. Prejavuje sa predovšetkým nezávislosťou súdництва, deľbou štátnej moci, a štátom garantovanou ochranou ľudských práv. Tieto ideí sú čiastočne obsiahnuté v ďalšej časti Deklarácie, ktorá demonštruje zámer Štátu Izrael „poskytovať všetkým občanom plnú sociálnu a politickú rovnoprávnosť bez rozdielu náboženstva, rasy a pohlavia; a bude garantovať slobodu viery, svedomia, jazyka, výchovy, vzdelávania a kultúry; zabezpečí posvätné miesta všetkých náboženstiev a zostane verný princípom Charty Organizácie národov.“²⁰⁴ Nežidovskí občania tak majú právo zúčastniť sa na verejnom a politickom živote Izraela a sú im priznané významné občianske a politické práva.

5.6 Hľadanie spoločného menovateľa

Vynára sa nám samozrejme otázka, aký je vzájomný vzťah medzi hodnotami Židovského a demokratického štátu, dvoch princípov, ktoré sa podľa mnohých javia ako vzájomné odporujúce. Na otázku, či sú definície protichodné alebo komplementárne sa pokúšali nájsť odpovede mnohí učitelia a politické osobnosti.

Vzťah medzi židovským charakterom štátu a demokraciou je často omnoho komplikovanejší. Ako opísala tento vzťah prof. Ruth Gavisová, židovská väčšina nie je len popisom stabilného stavu v danom čase, ale skôr situácie, v ktorom

²⁰³ Arabskí občania majú za to, že ich menšinový status im nezaručuje rovnaké postavenie a práva. Ťažko hlásiť rovnosť, keď sú Arabskí občania napríklad vylúčení z tak významného aspektu verejného života, akým je účasť na vojenskej službe pre štát. Obmedzenie je odôvodnené z historických okolností vzniku štátu.

²⁰⁴ Proclamation of Independence (5708-1948)

židovský charakter štátu odzrkadľuje cieľ zaistenia, posilnenia a udržania židovskej väčšiny prostredníctvom politiky.²⁰⁵

Pri analýze týchto hodnôt by sme sa mali sústrediť na zloženie obyvateľstva. Nie každý Žid je náboženský založený. Náboženstvo bolo vnímané ako základná zložka sebadefinovania a správania Židov, a to či už veriacich alebo nie. Judaizmus je preto chápaný nielen ako náboženstvo, ale hlavne ako spôsob života. Izrael je otvorený židovským prisťahovalcom. To je podstatou sionizmu. Neznamená teda diskrimináciu voči tým, ktorí nie sú Židia.²⁰⁶ Slúži len ako národný domov a je otvorený židovským prisťahovalcom a všetkým príslušníkom tohto národa rozprášených po svete. Yossi Klein definoval vzťah nasledovne: „Izrael je založený na dvoch nespochybniteľných identitách. Je to vlast' všetkých Židov, či už sú alebo nie sú občanmi Izraela, a je to štátom pre všetkých svojich občanov, či už sú alebo nie sú Židia.“²⁰⁷

Ako príklad potvrdzujúci Kleinovú definíciu je postoj Izraelu k ne-Židovským prisťahovalcom. Aj keď viac ako milión izraelských občanov nie sú Židmi, a užívajú rovnaké a plné práva ako židovskí občania, tak týmto osobám nie je priznané právo imigrovať do Izraela. Aby mohol imigrovať, musí byť najprv „znárodný“, a to preto lebo Izrael bol založený na vyriešení židovského problému. Akonáhle sa ale stane ne-Žid občanom, sú mu priznané rovnaké práva ako každému inému členu. Tento princíp odráža pravidlo Židovského štátu a v mnohých prípadoch bol potvrdený Najvyšším súdom. Najvyšší súd vo svojich

²⁰⁵GAVISON, Ruth. [online] *Can Israel be both Jewish and democratic? Adaptation of Israel as a Jewish and Democratic State: Tensions and Prospects*, Van Leer and Hakibutz Hameuhad, 1999 [Cit. 2019-03-17]. s. 31 Dostupné z: <https://ruthgavison.files.wordpress.com/2015/10/can-israel-be-both-jewish-and-democratic-full-book.pdf>

²⁰⁶ Sionizmus nie je založený na diskriminácií medzi Židmi a Arabmi. Sionizmus vníma Izrael ako národnú domovinu židovského obyvateľstva a zakladá si tak na rovnosti a zákazu diskriminácie.

²⁰⁷ MITNICK, Joshua. [24.7.2018] „Does new law tilt Israel away from its democratic values?“ [Cit. 2019-3-17]. Dostupné z: <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2018/0724/Does-new-law-tilt-Israel-away-from-its-democratic-values>

rozsudkoch často akcentuje na rovnosť Židov a Arabov pri prideliovaní štátnych pozemkov.²⁰⁸

V určitých prípadoch môže nastať kolízia medzi židovskými a demokratickými hodnotami. Označenie Izraelu za Židovský štát napríklad legitimizuje právnu úpravu, akým je Zákon o návrate, na ktorom môžeme jasne vidieť charakter Izraelu ako Židovského štátu. Zákon o návrate hneď na úvod definuje právo Židov „na aliju“ a hovorí, že „každý Žid má právo prísť do tejto zemi ako Oleh“.²⁰⁹ Vyjadruje tým prednostné právo Židov imigrovať do Izraela. Na jednej strane tak môžeme pozorovať rozpor medzi udelením práva na návrat len Židom, ktorý vyplýva zo židovskej povahy štátu, a princípom rovnosti každého občana, ktorý zase reflektuje jeho demokratickú povahu. Židovský charakter štátu sa ďalej prejavuje pri udeľovaní pološtátneho postavenia inštitúciám, ktoré reprezentujú židovský národ, a to s cieľom chrániť a podporovať židovský charakter verejného života v Izraeli.²¹⁰

V zásade však štát neukladá svojim občanom náboženské nariadenia. Náboženské zákony a zásady nie sú súčasťou izraelského práva, ktoré je aplikované civilnými súdmi.²¹¹ Je zaručená sloboda náboženského vyznania a štát Izrael nie je oficiálne viazaný na žiadne náboženstvo.²¹²

5.7 Úloha Najvyššieho súdu Štátu Izrael

V tejto časti by som rada priblížila dôležitú úlohu Najvyššieho súdu Štátu Izrael, ktorý výrazne prispel k vymedzeniu a popisu hodnôt Židovského a demokratického štátu, a vzťahu medzi nimi.

²⁰⁸ HCJ 6698/95, Aadel Ka'adan v. Israel Lands Administration, 54(1) P.D.258. - 31. („Instead, both Jews and non-Jews are citizens with equal rights and obligations in the State of Israel. “The State – is the state of the Jews; the regime existing therein – an enlightened democracy, granting rights to all of its citizens, Jews as well as non-Jews” (Justice D. Levin in I.A. 2/88 *supra*. [8], at p. 231)“)

²⁰⁹ The Law of Return 5710 (1950), Section 1.

²¹⁰ NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. s. 75.

²¹¹ Jedinú výnimku predstavujú rabínske sudy.

²¹² DINSTEIN, Yoram. *Israel Yearbook on Human Rights*. 1995. s. 222.

Už samotná neochota prijať písanú ústavu je predovšetkým spôsobená nevoľou vymedziť tieto prvky. Pokusy o ich vymedzenie vyvolávali a dodnes vyvolávajú rozpory medzi členmi *Knesetu*, pričom tieto rozpory nedokázali vyriešiť ani Základné zákony.

Na súdy tak prešla neľahká úloha, a v rámci svojej rozhodovacej praxe museli mnohokrát hľadať rovnováhu medzi týmito na oko odporujúcimi hodnotami. Súdy boli obzvlášť opatrné pri riešení otázok týkajúcich sa týchto dvoch súborov hodnôt, a ako si ešte ukážeme na vybraných judikátoch, často minimalizovali interpretáciu pojmov, aby čo najviac zabránili konfliktom.

Nižšie by som rada uviedla judikáty, ktoré sa týkali citlivých a emocionálne nabitých sociálnych, ideologických a politických otázok v rámci izraelskej spoločnosti. Vďaka týmto judikátom vieme bližšie spoznať vzťah medzi hodnotami Štátu Izrael.

Central Election Comm. of the Sixteenth Knesset v. Tibi

Election Authorization E.A. 11280/02, 57(4) PD 1 (2003)

Tento judikát obsahuje významné stanovisko Najvyššieho súdu k definovaniu charakteristík Židovského štátu. Ako môžeme ďalej vidieť, súd nebol ani v tomto prípade ochotný hlbšie vymedziť hodnoty týchto označení, a vo svojom rozhodnutí zahrnul len minimálnu definíciu charakteristík Židovského štátu.

Tieto základné charakteristiky, ktoré formujú minimálnu definíciu toho, čo znamená, že Izrael je Židovský štát, majú výrazný sionistický aspekt. Vyjadrujú primárne právo každého Žida prisťahovať sa do zemi izraelskej, kde majorita jeho obyvateľstva bude tvorená Židmi. Ďalej nám ukazujú, že je to štát, v ktorom je Hebrejčina hlavným úradným jazykom, a kde štátne sviatky a symboly odrážajú historické oživenie židovského národa. Taktiež v nich vidíme, že židovská tradícia predstavuje kľúčový prvok jej náboženského a kultúrneho dedičstva.

Môžeme zhrnúť, že stanovisko súdu uznáva päť charakteristík Izraela, ktoré vyplývajú z jeho charakteru ako Židovský štát:

1. Židia majú právo žiť v Izraeli. Izrael je vnímaný ako tradičná vlasť židovského národa.
2. Židia budú tvoriť majoritu obyvateľstva. V dôsledku negatívnych skúseností so závažnou diskrimináciou Židov v krajinách, kde tvorili

menšinu, Židia vnímajú svoj majoritný status ako záruku ich schopnosti obrany. Súčasne, Izrael nemôže zachovať a presadzovať ostatné charakteristiky Židovského štátu bez Židovskej majority.

3. Úradným jazykom je Hebrejčina. Hebrejčina je významná pre svoju spojitosť s históriou a náboženstvom Židovského národa.
4. Izraelské štátne sviatky sú židovské náboženské alebo židovské sviatky. Napríklad podľa židovského náboženského zákona je sobota tradične dňom odpočinku²¹³, a preto je sobota v Izraeli oficiálnym dňom odpočinku, kedy sú štátne inštitúcie zatvorené, a verejná doprava je obmedzená. Hlavné Moslimské sviatky nie sú uznané za štátne, ale Moslimovia majú možnosť byť neprítomní v práci a škole, aby ich mohli dodržiavať. To isté platí pre kresťanské sviatky.
5. Štátne symboly odzrkadľujú oživenie židovského národa. Štátna vlajka zobrazuje šesťcípú židovskú hviezdu, nazývajú v Hebrejčine Dávidovým Štítom. Oficiálnym štátnym symbolom je sedemramenný svietnik nazývaný menora.

Zo stanoviska súdu tak môžeme bližšie porozumieť základným charakteristikám Židovského štátu, ktoré odkazujú na históriu židovského národa, ako aj na myšlienky politického ideového hnutia sionizmu a dedičstvo Izraela²¹⁴. Nemôže zostať nepovšimnuté, že charakteristika sa nevzťahuje na židovské právo. Súd však zdôraznil, že sa jedná len o základné charakteristiky a nepopiera existenciu ďalších izraelských zvykov a zákonov ako charakteristík Židovského štátu.²¹⁵

Solodkin v. Mayor of Tiberias
HCJ 953/01, 58(5) PD 595 (2004)

²¹³ Šabat je dňom odpočinku a osláv, ktorý začína v piatok poobede so západom slnka, a končí nasledujúci večer po súmraku. Boh prikázal židovskému ľudu, aby dodržiavali šabat a udržiavali ho ako svätý, ako štvrtý z Desatoro Božích prikázaní. Šabat je spojený so zákazom práce, a rovnako nie je počas neho možné konať mnoho ďalších činností.

²¹⁴ Dedičstvo Izraela je vyjadrené v jeho izraelských náboženských a kultúrnych tradíciách.

²¹⁵ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 301 – 302.

Tento prípad nám opätovne ukazuje opatrný zásah súdu do rozhodnutí, ktoré si vyžadujú zváženie Židovskej povahy štátu. Ako sme už spomínali Najvyšší súd často usiluje o nájdenie rovnováhy medzi pojmami. Táto snaha je vyjadrená aj v prípade *Solodkin*. Význam prípadu spočíva v tom, že súd v ňom vyjadril, že záujem zakázať predaj bravčového mäsa plynie z povahy Izraelu ako Židovského štátu. Súdne rozhodnutie nám ďalej pomáha porozumieť hodnotám štátu, a taktiež použitiu princípu proporcionality obsiahnutom v obmedzujúcej klauzule v Základných zákonoch, ktorý definuje požiadavky, aké musia spĺňať predpisy, aby mohli legálne narušiť základné práva.

Súd v prípade *Solodkin* zaujíma stanovisko k otázke, či zákaz predaja bravčového mäsa prospieva hodnotám Izraelského štátu, a či majú štátne inštitúcie právomoc zaviesť zákaz predaja bravčových výrobkov. Súd sa zaoberal potrebou nájsť rovnováhu medzi náboženským cítením a postojom voči predaju bravčového mäsa na jednej strane, a potencionálnym poškodením slobody svedomia a slobody povolania predajcov bravčových výrobkov na strane druhej. Najvyšší súd uviedol, že je potrebné zaviesť primeranú rovnováhu, a dodal, že miestne úrady musia skúmať charakter svojho spravovaného celku a preskúmať jej zloženie a sociálnu súdržnosť, pričom musia zobrať do úvahy vzdialenosti obchodov, kde je možné nakúpiť bravčové mäso.

Najvyšší súd musel najprv skúmať, či je zákaz predaja bravčového mäsa prospešný štátnym záujmom, a musel v prípade rozoberať význam Izraelu ako Židovského štátu. Podľa súdu charakter Izraelu ako Židovského štátu dáva záujem zakázať predaj bravčového mäsa, ktorý plynie z negatívneho postoju Židov k ošípaným.²¹⁶ Súd tým potvrdil, že Židovský charakter štátu zahŕňa negatívny postoj Židov k ošípaným.

Ďalej dodal, že aj napriek tomu, že je zákaz v súlade s identitou Izraela ako Židovského štátu, nepostačuje na odôvodnenie zákazu vo všetkých prípadoch. Právny predpis porušuje aj iné významné záujmy, a pre nájdenie riešenia v tomto prípade odkazuje súd na obmedzujúce klauzuly Základných zákonov.

²¹⁶ Tieto negatívne pocity plynú predovšetkým z udalosti v židovskej histórii, ako aj z pravidiel kašrutu.

Obmedzujúce klauzuly Základných zákonov²¹⁷ vymedzujúcu okruh právnych predpisov, ktoré môžu porušovať základné práva. Predpisujú, že zákaz je prípustný za okolností, pokiaľ je predpis porušujúci právo prínosný pre hodnoty Štátu Izrael.²¹⁸ Súd odkázal na prípad *United Mizrahi Bank v. Migdal Communal Village*,²¹⁹ v ktorom vymedzil, že hodnoty štátu Izrael sú hodnotami Židovského a demokratického štátu, ktoré súd samozrejme potvrdil v tomto prípade. Súčasne dodáva, že zákaz porušuje aj iné záujmy, a preto musí spĺňať požiadavku proporcionality. Súd rozhodol, že tento zákaz skutočne porušuje základné práva na nákup a predaj bravčového mäsa, a pripomenul, že zákaz môže byť prípustný pokiaľ spĺňa požiadavky obmedzujúcich ustanovení v Základných zákonoch. Podľa Základného zákona: Sloboda povolanie z roku 1994 je v sekcii 4 uvedené: „*Nedochádza k porušeniu slobody povolania zákonom, ktorý je v súlade s hodnotami Izraelského štátu, prijatého za účelom a v rozsahu ako sa vyžaduje, alebo nariadením prijatým na základe výslovného zákonného zmocnenia v takomto zákone.*“²²⁰

Rozhodnutie súdu o čiastočnom zákaze predaja bravčového mäsa je výsledkom identity Izraela ako Židovského štátu, a odkazy Najvyššieho súdu na židovské dejiny to potvrdzujú. Súd ďalej dodal, že aj keď je zákaz v súlade s identitou Izraela ako Židovského štátu, tak nepostačuje na odôvodnenie zákazu vo všetkých prípadoch. Súd pokračoval diskusiou o podmienkach, za ktorých je požiadavka proporcionality naplnená.²²¹

Postupom času vydal Najvyšší súd rozhodnutia, ktoré obmedzovali právomoc *Knesetu* a miestnych orgánov obmedziť predaj bravčového mäsa

²¹⁷ Basic Law: Human Dignity and Liberty (1992), sekcia 8 – Violation of rights; Basic Law: Freedom of Occupation (1994), sekcia 4 – Violation of freedom of occupation.

²¹⁸ Israel Ministry of Foreign Affairs, [1.6.1999]. „Human Rights and the Rule of Law“. [Cit. 2019.03-07]. Dostupné z: <https://mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/1999/pages/human%20rights%20and%20the%20rule%20of%20law.aspx>

²¹⁹ C.A. 6821/93, *United Mizrahi Bank Ltd. v. Migdal Cooperative Village* 49(4) PD 221 [1995].

²²⁰ Basic Law: Freedom of Occupation (5754-1994)

²²¹ GELPE, Marcia. *Israeli legal system*, 2013. s. 303 – 313.

v nenáboženských židovských oblastiach.²²² Tieto obmedzenia považoval za prospešné len pre nábožensky založených Židov a nevnímal ich, že by slúžili ako nástroj na zachovanie židovskej identity. Na druhú stranu tým, že súd zúžil to, čo bolo pôvodne vnímané ako národný záujem na čisto náboženský pomohol rozšíriť rozdiely, ktoré sa vytvárali medzi sekulárnymi a náboženskými skupinami v Izraeli.²²³

Horev vs Minister of Transportation

HCJ 5016/96, PD 51(4)1 (1997)

Horev je ďalším významným prípadom, v ktorom Najvyšší súd uznal konflikt medzi hodnotami Židovského a demokratického štátu a prejavil pochopenie voči ultraortodoxnej komunite. Na prípade môžeme vidieť ako je židovské kultúrne dedičstvo úzko spojené so židovským náboženstvom a vytvára tak komplikovaný vzťah so štátom.

Prípád *Horev* sa týkal príkazu Ministerstva dopravy uzavrieť hlavnú dopravnú tepnu Bar-Ilan, ktorá vedie cez Jeruzalemský región obývaný prevažne ultraortodoxnou židovskou komunitou, počas šabatu a židovských sviatkov.²²⁴ Lior Horev a ďalší podali petíciu proti tomuto rozhodnutiu. Súd však potvrdil rozhodnutie z dôvodu, že je čiastočné uzatvorenie odôvodnené vzhľadom k tomu, že existujú primerané dopravné alternatívy, a požadované obmedzenie dopravy sa vzťahuje len na čas modlitieb a židovských sviatkov. Najvyšší súd musel zvážiť záujmy práva na pohyb oproti ochrane náboženského cítenia.

²²² V súčasnosti je predaj bravčového mäsa povolený všade tam, kde je pre neho trh.

²²³ COBIN, David M. [online] *Reviewed Work: Outlawed Pigs: Law, Religion, and Culture in Israel* (Studies on Israel) by Daphne Barak-Erez. 2008. [2019-3-18] s. 715. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/25654336?seq=1#metadata_info_tab_contents

²²⁴ Uzavretie cesty sa nevzťahovalo na núdzové prípady v priebehu modlitieb počas šabatu a náboženských sviatkov.

Väčšina prítomných sudcov vyslovila názor,²²⁵ že poškodenie náboženských pocitov ultraortodoxnej verejnosti plynúcich z voľného pohybu dopravy počas šabatu v srdci ich okolia je závažné, podstatné a veľmi nepriaznivé.²²⁶

Židovské právo je na rozdiel od izraelského práva omnoho komplexnejšie a odvodené z náboženstva. Prostredníctvom židovského práva môžu Židia plniť svoje ďalšie záväzky voči Bohu, a preto je dodržiavanie šabatu vnímané ako spôsob prejavu úcty k Bohu.²²⁷ Demokratická spoločnosť kladie dôležitosť právu na voľný pohyb, no súčasne aj právu praktizovať svoje náboženské vyznanie. Právo na voľný pohyb môže byť obmedzené len vtedy, ak je odôvodnené verejným záujmom, ktorý súd v tomto prípade zistil.

5.8 Izraelská spoločnosť a jej hodnoty

Vzhľadom k tomu, že sa občania Izraelu zaraďujú do rôznorodých sociodemografických skupín s odlišným vzťahom k svojmu vierovyznaniu, je veľmi dôležité minimalizovať definície hodnôt Židovského a demokratického štátu, a viesť snahu o nájdenie rovnováhy medzi týmito označeniami, ktoré sa zdajú byť v mnohých prípadoch priam protikladné. Preto súhlasím s častým zdržanlivým postojom súdu voči definíciám, ako môžeme vidieť napríklad v *prípade Central Election Comm. of the Sixteenth Knesset v. Tibi*.²²⁸

Je nespochybniteľné, že súdne rozhodnutia v predošlej kapitole odrážajú skutočnosť, že Izrael je svojou povahou Židovský štát, a nezriedka jeho hodnoty môžu prísť do kolízie s hodnotami demokratického štátu. Zaujímavé však je, že

²²⁵ Naproti väčšinovému názoru sa prehlasovaná menšina sudcov domnievala, že ulica by nemala byť uzatvorená pretože je hlavnou cestou a zároveň verejným majetkom.

²²⁶ HCJ 5016/96 Horev vs Minister of Transportation, PD 51(4) 1 (1997). Section 79.

²²⁷ FRIEDEL, Steven F. [online] *Some Observations About Jewish Law in Israel's Supreme Court*, Washington University Global Studies Law Review, [Cit. 2019-03-13]. s. 679 – 681
Dostupné z: https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1096&context=law_globalstudies

²²⁸ E.A. 11280/02 Central Election Comm. of the Sixteenth Knesset v. Tibi. Election Authorization, 57(4) PD 1 (2003).

rozhodnutia súdu nám veľa rás poukazujú, že tieto hodnoty sú nie len náboženského charakteru, ale majú často silný kultúrny a národný aspekt, miestami založený na tradičných hodnotách.

Musíme sa tiež zamerať aj na samotnú Židovskú skupinu obyvateľstva. Židovská majorita je vnímaná ako skupina, ktorá zdieľa kultúru a tradíciu, ktorá je síce odvodená z náboženstva, ale nie je obmedzená len na jej náboženský aspekt. Nesmieme tak isto zabudnúť, že existuje výrazná rôznorodosť v rámci Židovských skupín a ich chápaniu judaizmu – táto rôznorodosť siaha od ortodoxných skupín až po ultra-ortodoxné skupiny, až k Židom, ktorí sa sebadefinujú za sekulárnych-etnických Židov. Napätie medzi týmito skupinami sa v spoločnosti objavuje zakaždým, keď sa vo verejnosti vynorí otázka zaoberajúca sa náboženským *status quo*.²²⁹

Problémy v spoločnosti často nastávajú vo chvíli, kedy ľudia, ktorí nechcú praktizovať židovské hodnoty, sú obmedzení vo svojej vôli, alebo dokonca prinútení ich dodržiavať štátnou legislatívou, ktorá neraz súvisí s náboženstvom. Tieto obmedzujúce zákony často porušujú základné ľudské práva, ale toto porušenie je dovolené, pretože stále spadá pod požiadavky obmedzujúcich klauzuly Základných zákonov. Napríklad v prípade *Solodkin* pozorujeme, že ľudia, ktorí majú záujem zakúpiť bravčové mäso v oblastiach, kde je predaj zákonom zakázaný, musia na nákup ísť často do vzdialenejších miest. Podobné obmedzenie je uvalené na predajcov, ktorý nemohli zaviesť predaj bravčového mäsa v určitých lokalitách.

Na druhú stranu táto legislatívna politika vytvára výhody pre pobožných Židov, pretože im umožňuje praktikovať svoju vieru, a navyše im v rámci spoločnosti zaisťuje rovnosť príležitosti. V iných krajinách čelia pobožní Židia prekážkam pri snahe koordinovať ich spôsob života spätého s náboženskou tradíciou s požiadavkami práce a školy. Naproti tomu pobožní Žid v Izraeli nemá ťažkosti dodržiavať a svätiť šabat, a dodržovanie šabatu neovplyvňuje jeho možnosti zamestnania s ohľadom na špecifickosť pracovnej doby. Ich skupina

²²⁹ *Status quo* – politické usporiadanie a porozumenie medzi náboženskými a svetskými politickými stranami.

v Izraeli je však kvantitatívne menej početná oproti Židom, ktorí sa označujú za sekulárnych.

5.9 Malo by dôjsť k prijatiu Ústavy?

Som toho názoru, že kedykoľvek niekto z izraelských politických osobností obhajuje prijatie písanej ústavy, mal by byť povinne odkázaný prečítať históriu štátu, aby porozumel prečo Izrael do dnešného dňa nemá formálne ústavné usporiadanie tak ako väčšina krajín. V úvode kapitoly boli pripomenuté formálne dôvody, ktoré domnelo zavinieli jej neprijatie. Myslím si, že nestačí odkázať na tieto dôvody, ale musíme sa snažiť bližšie pochopiť skutočný dôvod absencie písanej ústavy.

Hlavnou príčinou, prečo doposiaľ nemohlo dôjsť k prijatiu písanej ústavy, je skutočnosť, že ústava môže byť životaschopným dokumentom, pokiaľ sa vzťahuje na skupinu jedincov, ktorý zdieľajú spoločné hodnoty, ktoré chcú kodifikovať a prijať za nespochybniteľné. Ústava štátu predvída dohodu o základných otázkach, a ako vhodný príklad uvediem Ústavu Slovenskej republiky, ktorá vo svojej preambule vyjadruje politickú a kultúrnu jednotu slovenského národa: *„My, národ slovenský, pamätajúc na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a na stáročné skúsenosti zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť, v zmysle cyrilo-metodského duchovného dedičstva a historického odkazu Veľkej Moravy, vychádzajúc z prirodzeného práva národov na sebaurčenie,...*“²³⁰

Musíme pripomenúť, že Izrael v skutočnosti má ústavu v materiálnom zmysle – obsahuje súbor zákonov a základných pravidiel, ktoré stanovujú základy systému vlády a práv jednotlivcov. Niektoré z nich sú formulované v Základných zákonoch a iné v iných zákonoch, a časť z nich bola vykladaná a formulovaná v sérii rozhodnutí Najvyššieho súdu Štátu Izrael. Čo im však chýba je právny rámec, ktorý stanoví zákonom voči sebe vzťahy nadriadenosti a podriadenosti.

Izraelčania, ktorí majú záujem o prijatie písomnej ústavy v skutočnosti apelujú, že chcú dvojstupňovú sústavu zákonov, pričom na vrchole sústavy bude súbor zákonov s najvyššou právnou silou, ktorý obvykle v sebe zahŕňa zákony

²³⁰ Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, z 1. septembra 1992, preambula.

garantujúce ochranu ľudských práv. Tieto zákony stojace na vrchole pyramídy právnych predpisov spravidla obsahujú strohejšiu formuláciu slov, s často vznešenejším obsahom, mnohokrát vyjadrujúcim ústredné hodnoty štátu. Ostatné zákony a predpisy sú vo vzťahu voči nim podradené, a rozpor so zákonom môže byť dôvodom ich neplatnosti.

Izrael má ale veľmi heterogénnu skupinu obyvateľov. Je jasne, že tieto rôznorodé skupiny majú rozdielne sociálno-politické ideály, v ktoré pevne veria a hodľajú ich dodržiavať. Bolo by preto veľmi zložité, a dalo by sa povedať aj nebezpečné, tieto kontrastné ideály riešiť na ústavnej úrovni. Riešenie zásadných rozdielov na ústavnej úrovni by bolo absurdné, a navyše by tieto problémy ani nevyriešili. Buď by ich zhoršili, alebo oddialili ich rozriešenie.

Preto ani dnes, takmer po sedemdesiat jeden rokoch od svojho založenia, nie je Izrael bližšie ku konsenzu, ktorý by bol potrebný na prijatie stabilnej písanej ústavy. Dokazujú to naďalej predovšetkým rozpory medzi Židovským a demokratickým charakterom štátu.

Na záver zhrniem, že Izrael by mal aj naďalej rešpektovať náboženský aspekt štátu na určitej úrovni. Bolo by však absurdné úplne odstrániť náboženský charakter zo štátu, ktorý sám seba definuje ako židovský štát. Zavedenie tradícií a zvykov ortodoxného judaizmu vo verejnom živote by bolo tiež nerozumné. Je preto dôležité i naďalej pokračovať v hľadaní rovnováhy medzi hodnotami, tak ako doposiaľ činí Najvyšší súd. Myslím, že momentálne neexistuje lepšie riešenie.

5.10 Izrael: národný štát židovského národa

Nedávno prijatý kvázi-ústavný Základný zákon: Izrael – národný štát židovského národa,²³¹ je ideálnym príkladom, na ktorom môžeme vidieť, ako izraelská spoločnosť reaguje na situácie, kedy sa určitá časť politického spektra snaží presadiť svoje hodnoty, a ako môže definovanie takýchto hodnôt výrazne narušiť rovnováhu medzi hodnotami Židovského a demokratického štátu.

²³¹ The Knesset. [2018-07-19] “*Knesset passes Jewish nation-state bill into law*” [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z:

https://main.knesset.gov.il/EN/News/PressReleases/Pages/Pr13979_pg.aspx

V Izraeli v súčasnosti dominuje pravicová koalícia, ktorej dôležitou súčasťou sú ultra-ortodoxní a Židovský domov, čo umožňuje obom prameňom židovskej ortodoxie propagovať svoje programy. To viedlo k posunu Izraelu v nacionalistickejšiu smer, a najvýraznejšie sa to prejavilo prijatím spomínaného zákona.

Základný zákon oficiálne definuje Izrael ako „*národný domov židovského národa*“²³² a pevnejšie zakotvuje v právnom systéme izraelské národné symboly, stanovuje hebrejský kalendár ako oficiálny kalendár štátu, uznáva Deň nezávislosti za oficiálny štátny sviatok, a stanovuje šabat a židovské sviatky ako dni odpočinku v štáte. Zákon tiež vyhlasuje, že Jeruzalem je hlavným mestom Izraela.²³³ Navyše klauzula zákona prideluje arabskému jazyku „osobitný status“, a dodáva, že táto klauzula nepoškodzuje priznaný status arabskému jazyku pred nadobudnutím účinnosti tohto zákona.

Tieto ustanovenia vyvolali negatívne ohlasy v rámci izraelskej spoločnosti.²³⁴ Jeho odporcovia ho označujú za diskriminačný zákon, ktorý znevýhodňuje arabské a menšinové komunity. Čo však jeho kritici považujú za navyše znepokojujúce je, že nie je v ňom zmienka o hodnotách demokratického štátu a predovšetkým o rovnosti svojich občanov.²³⁵

Z textu zákona plynie, že úmyslom zákonodarcu bolo posilnenie židovského charakteru štátu. Zákon ponúka silnejšiu definíciu Izraela ako národného štátu Židov a mení rovnováhu medzi židovskými a demokratickými hodnotami, ktorá bola vybudovaná za posledné desaťročia hlavne činnosťou Najvyššieho súdu.

²³² Basic Law: Israel as the Nation-State of the Jewish People (2018;5778)

²³³ Kneset dňa 30.7.2018 schválil Základný zákon – Jeruzalem, hlavné mesto Izraela, tzv. Jeruzalemský zákon, ktorý vyhlásil Jeruzalem, celý a zjednotený, za hlavné mesto Izraela. Izrael považuje za svoje hlavné mesto Jeruzalem, a sídla v ňom ústredné orgány štátu, hoci suverenita Izraela nad Jeruzalemom má len čiastočné medzinárodné uznanie.

²³⁴ Prijatie zákona vyvolalo vlnu protestov. Negatívny postoj voči zákonu vyjadrilo aj židovské občianstvo.

²³⁵ <https://www.jpost.com/Israel-News/Yes-Din-asks-High-Court-to-strike-Jewish-Nation-State-Law-575192>

Odporcovia zákona navyše požadujú, aby Najvyšší súd vyhlásil zákon za protiústavný, a to aj napriek jeho kvázi-ústavného statusu ako Základného zákona.²³⁶ V januári 2019 nariadil Najvyšší súd, aby 11-členná komisia vypočula argumenty o ústavnosti zákona.²³⁷

Podľa môjho názoru, znenie textu zákona jednoznačne odporuje ustanoveniam Základného zákona: Ľudská dôstojnosť a sloboda. Navyše zámerné opomenutie definovať dôležité hodnoty demokratického štátu stavia Izrael do negatívneho svetla. Bude zaujímavé sledovať, akú pozíciu zaujme Najvyšší súd, vzhľadom k tomu, že doposiaľ nikdy nezrušil Základný zákon. V najbližšej budúcnosti uvidíme výsledok, či dôjde k jeho zrušeniu, alebo súd tento zákon ponechá a bude ho interpretovať spôsobom, ktorý zákonu nedá veľkú silu v praxi.

²³⁶ Základný zákon môže podliehať súdnemu prieskumu len v prípadoch jeho zjavného rozporu so základnými hodnotami právneho systému.

²³⁷ <https://www.jpost.com/Israel-News/High-Court-broadens-panel-hearing-of-Nation-State-Law-in-petition-to-11-justices-576053>

6 Závěr

Izrael je dnes jediným miestom na svete, v ktorom tvoria väčšinu obyvateľstva Židia, a kde židovská a hebrejská kultúra sú majoritnou kultúrou. Židovské komunity po celom svete kladli celé stáročia úsilie na udržanie a zachovanie židovskej kultúry aj pre ďalšie generácie. Ale účinne presadenie týchto záujmov si vyžaduje politické uznanie.

Primárnym *raison d'être* nového štátu malo byť umožnenie Židom prevziať kontrolu nad všetkými aspektmi ich života, kedy dostali možnosť rozhodovať nielen o otázkach v rámci malej komunity, o otázkach ako si udržiavať a rozvíjať identitu a židovskú kultúru, ale bolo im umožnené vytvoriť a viesť “židovský život,” ktorý má aj politický aspekt.

Izrael sám seba definuje ako “židovský a demokratický štát”. Týmto označením dáva najavo aké hodnoty mieni presadzovať, pričom súčasne týmto označením vyjadruje voči okoliu aj svoju identitu. A náboženské právo v jeho právnom systéme slúži ako účinný nástroj pri formovaní a zachovaní tejto národnej identity.

Resumé

The author describes in the first chapter the purpose of this diploma thesis is to provide a description of the legal system of the State of Israel. The aim of this thesis is to describe how religious law influenced the current form of law and the system of institutions in Israel.

In the second chapter, the author focuses on how historical events influenced the formation of the independent State of Israel, as well as how the historical circumstances influenced it's current legal system and the relationship to religious law.

In the third chapter, the author aims to characterize the legal system of Israel and its judiciary.

The fourth chapter deals with the relationship between the state and religion and how this relationship shapes the personal status of individuals.

The next chapter deals with the self-definition of Israel as a Jewish and democratic state. The chapter tries to describe the values of Israel, and shows us how can the definition of these values be such a sensitive topic for the Israeli public.

In the last chapter, the author intends to describe the relationship between the state and religion in regard to the legal system.

The author has used legal regulations and professional literature.

Keywords: Israel, state law, religious law, religious courts, personal status law, Jewish and democratic.

Zoznam použitej literatúry

Literatúra

- LIKHOVSKI, Assaf. *Law and Identity in Mandate Palestine*. University of North Carolina Press, 2006. ISBN-13: 978-0-8078-3017-8 ISBN-10: 0-8078-3017-8
- NAVOT, Suzie. *The Constitution of Israel: A Contextual Analysis*, 2014. ISBN: 978-1-84113-835-0
- EISENMAN, Robert. *Islamic Law in Palestine and Israel: A History of the Survival of Tanzimat and Sharia in the British Mandate and the Jewish State*, 1978. ISBN: 90-40-05730-7
- DURHAM Jr., W.Cole; FERRARI, Silvio; CIANITTO, Cristiana; THAYER, Donlu D. *Law, Religion, Constitution: Freedom of Religion, Equal Treatment, and the Law*, 2013. ISBN: 978-1-3155-9165-0
- REICH, Bernard. *A Brief History of Israel*, Second Edition, 2008. ISBN-13: 978-0-8160-7126-5, ISBN-10: 0-8160-7126-8
- GODA, Norman. *The Holocaust: Europe, the World, and the Jews, 1918-1945*, 2012. ISBN-13: 978-0-205-56841-3. ISBN-10: 978-0-205-56841-3
- LAYISH, Aharon. *Legal Documents from the Judean Desert: The Impact of the Shari'a on Bedouin Customary Law*, 2011. ISBN: 978-90-04-20132-3
- SAPIR, Gideon; BARAK-EZER, Daphne; BARAK, Aaharon. *Israeli Constitutional law in the making*, 2013. ISBN: 978-1-84946-409-3
- SAPIR, Gideon. *The Israeli Constitution: From Evolution to Revolution*, 2018. ISBN: 9780190680329
- OLIVER, Dawn; FUSARO Carlo. *How Constitutions Change: A comparative Study*, 2011. ISBN: 978-1-84946-094-1
- YAKOBSON, Alexander, Amnon RUBINSTEIN. *Israel and the Family of Nations: The Jewish Nation-State and Human Rights (Israeli History, Politics, and Society)*, 1st Edition, 2008. ISBN-10: 9780415781374, ISBN-13: 978-0415781374
- DINSTEIN, Yoram. *Israel Year Book on Human Rights*, 1996. ISBN: 90-411-0258-2
- MAZIE, Steven V., *Israel's Higher Law: Religion and Liberal Democracy in the Jewish State*, 2006. ISBN-10: 0-7391-1485-9
- GELPE, Marcia. *Israeli Legal System*, 2013. ISBN: 978-1-59460-868-1
- HERZL, Theodor. *Der Judenstaat*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016. ISBN-10: 1540623645, ISBN-13: 978-1540623645
- FERRARI, Silvio; CRISTOFORI, Rinaldo. *Law and Religion, An Overview*, Volume I., 2016. ISBN 13: 978-1-4094-3600-3
- WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; a kolektiv. *Listina základních práv a svobod*. Komentář. 1. vyd.

Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 878-80-7357-750-6 s. 84
Cit. Dle MOLEK, Palev. Politická práva. Praha: Wolters Kluwer,
2014. 616 s ISBN 978-80-7478-502-3 s.17

- Rabbi Israel Meir Lau. *Praktický judaismus*, 2012. ISBN: 978-80-87343-12-8

Elektronické zdroje

- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Významné soukromoprávní kodifikace v islámských zemích. [Online] Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010 [Cit.2019-03-05]. Dostupné z: [www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_pr_omeny/Bezouskova_Lenka_\(4801\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_pr_omeny/Bezouskova_Lenka_(4801).pdf)
- MENDEL, Miloš. [Online] *Islám jako nepřítel?: Eseje a poznámky k dějinám a současnosti islámu*, 2014 [Cit.2019-03-06]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/131616>
- BENTWICH, Norman. "Mandated Territories: Palestine and Mesopotamia (Iraq)," *British Year Book of International Law* 2 (1921-1922). *HeinOnline*. [Cit.2019-03-06] Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/byrint2&i=54>.
- NEAR, Henry. *The Kibbutz Movement in Historical Perspective*. Lecture at ECPR Workshop, Uppsala, 2004. [Cit.2019-03-08] Dostupné z: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/d40dc380-f555-41cc-8ceb-25898762353c.pdf>
- MACDONALD, M. „British White Paper of 1939.“ Yale Law School. Lillian Goldman Law Library [Cit.2019-03-07] Dostupné z: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1939.asp
- SAPIR, Gidon. *How Should a Court Deal with a Primary Question That the Legislature Seeks to Avoid? The Israeli Controversy over Who is a Jew as an Illustration* *Vanderbilt Journal of Transnational Law* (vol. 39:1233) [Cit. 2019-03-18] Dostupné z: <https://wp0.vanderbilt.edu/wp-content/uploads/sites/78/Sapir.pdf>
- Israel Ministry of Foreign Affairs. [25.9.2000]. *Development of the Law in Israel – The First 50 Years* [Cit. 7.2.2019]. Dostupné z: <https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/state/democracy/pages/development%20of%20the%20law%20in%20israel-%20the%20first%2050%20yea.aspx>
- The Knesset, The State of Israel, [online]. *The Constituent Assembly 2007* [Cit. 2019-02-27]. Dostupné z: https://knesset.gov.il/lexicon/eng/asefa_eng.htm
- GAVISON, Ruth. [online] *'The Controversy over Israel's Bill of Rights'*, 15 *Israel Yearbook of Human Rights* 113-154, 1985 [Cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://ruthgavison.files.wordpress.com/2015/10/the-controversy-over-israels-bill-of-rights-israel-yearbook-human-rights.pdf>

- COBIN, David M. [online] *Reviewed Work: Outlawed Pigs: Law, Religion, and Culture in Israel* (Studies on Israel) by Daphne Barak-Erez. 2008 [Cit. 2019-03-18]. s. 715. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/25654336?seq=1#metadata_info_tab_contents
- HOFNUNG, Menachem; WATTAD, Mohammed S. [online] *The Judicial Branch in Israel, Edited by Reuven Y. Hazan, Alan Dowty, Menachem Hofnung, and Gideon Rahat*, 2018. [Cit. 2019-03-18] Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/502102/mod_folder/content/0/Menachem%20Hofnung%20-%20Judicial%20Branch%20in%20Israel.pdf?forcedownload=1
- GAVISON, Ruth. [online] *Can Israel be both Jewish and democratic? Adaptation of Israel as a Jewish and Democratic State: Tensions and Prospects*, Van Leer and Hakibutz Hameuhad, 1999 [Cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://ruthgavison.files.wordpress.com/2015/10/can-israel-be-both-jewish-and-democratic-full-book.pdf>
- Joshua Mitnick, [24.7.2018]. „Does new law tilt Israel away from its democratic values?“ [Cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2018/0724/Does-new-law-tilt-Israel-away-from-its-democratic-values>
- United Nations General Assembly, Resolution 181 (II). Future government of Palestine, A/RES/181 (II), 29 November 1947. Dostupné z: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>
- A Resource by the Israel Forever Foundation. [online] *Zionism and Israel as the Nation-State of the Jewish People* [Cit. 2019-03-01]. s. 4-6. Dostupné z: https://israelforever.org/programs/teaching_israel/Zionism_and_Israel_as_Nation-State_complete.pdf
- Israel Ministry of Foreign Affairs, [1999-06-011]. „Human Rights and the Rule of Law“ [Cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/1999/pages/human%20rights%20and%20the%20rule%20of%20law.aspx>
- FRIEDEL, Steven F. [online] *Some Observations About Jewish Law in Israel's Supreme Court*, Washington University Global Studies Law Review, [Cit. 2019-03-13]. s. 679 – 681. Dostupné z: https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1096&context=law_globalstudies

- The Knesset. [2018-07-19] “*Knesset passes Jewish nation-state bill into law*” [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z: https://main.knesset.gov.il/EN/News/PressReleases/Pages/Pr13979_pg.aspx
- British Institute of International and Comparative Law. [online] “*Termination of the British Mandate for Palestine.*” The International Law Quarterly, vol. 2, no. 1, Spring 1948 [Cit. 2019-02-15]. s. 57–60. Dostupné z: www.jstor.org/stable/763114.
- The Jerusalem Post. [online] “*Acri asks High Court to strike Nation-state Law*” [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://www.jpost.com/Israel-News/Yesh-Din-asks-High-Court-to-strike-Jewish-Nation-State-Law-575192>
- The Jerusalem Post. [online] “*High Court Broadens Panel hearing of Nation-state Law*” [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://www.jpost.com/Israel-News/High-Court-broadens-panel-hearing-of-Nation-State-Law-in-petition-to-11-justices-576053>
- DeBLOIS, Matthijs. [online] *Religious law versus secular law. The example of the get refusal in Dutch, English and Israeli law* [Cit. 2019-03-17]. s. 103 Dostupné z: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.126/>
- FREEDMAN, Edwin. [online] *Family law in Israel: overview* [Cit. 2019-03-17]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/55647346?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1#co_anchor_a114131](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/55647346?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1#co_anchor_a114131)
- KEDAR, Nir. [online] *The Rule of Law in Israel*, 2008 [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://muse.jhu.edu/article/699551>
- United Nations. [online] Treaty Collection [Cit. 2019-03-19] Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?chapter=4&clang=en&mtdsg_no=IV-4&src=IND a

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_n o=IV-3&chapter=4&clang=en

- Ynetnew.com. [online] *Supreme Court President: Conviction demonstrates legal system equality* [Cit.2019-03-21]. Dostupné z: <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4006664,00.html>
- Embassy of Israel in Romania. [online] Israeli democracy and elections [Cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://embassies.gov.il/bucharest/AboutIsrael/State/Pages/Israeli-democracy.aspx>
- Česká televize. [2019-03-18] *Izraelské předvolební kotrmelce. Arabové nakonec kandidovat mohou, židovský radikál nikoli* [Cit. 2019-03-20] Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2762810-izraelske-predvolebni-kotrmelce-arabove-nakonec-kandidovat-mohou-zidovsky-radikal?fbclid=IwAR1MZgo-dkYBX78CRVBmLwI1UUQUiUcoqfZmBp_vaoVM04gajLDrJ0q23t8
- Israel Ministry of Foreign Affairs. [online] *The Judiciary: The Court System* [Cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/state/democracy/pages/the%20judiciary-%20the%20court%20system.aspx>
- BEN-MENACHEM, Hanina. [online] *Is Talmudic Law a Religious Legal System? A Provisional Analysis* (February 6, 2016). 24 J. L. & Religion 379 (2008-2009) [Cit. 2019-03-24]. s. 379, 383-385 Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2728729>
- NADLER, Allan L. [online] *Review essay: Eliezer Berkovits's Not in Heaven*, 1984. [Cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <http://traditionarchive.org/news/originals/Volume%2021/No.%203/Eliezer%20Berkovits'%20Not.pdf>
-

- United Nations General Assembly, Resolution 181 (II). Future government of Palestine, A/RES/181 (II) 29 November 1947.
- The Palestine Order in Council, 1922.
- Covenant of the League of Nations, 28 June 1919.
- Balfour Declaration, 1917.
- 1936-37 [Cmd.5479] Palestine Royal Commission Report (Royal Commission).
- Proclamation of Independence (5708-1948)
- Law and Administration Ordinance (5708-1948)
- Transition Law (5709-1949)
- Law of Return (5710-1950)
- Law on Foundations of Law (5740-1980)
- Basic Law: Human Dignity and Liberty (5752-1992)
- Basic Law: Freedom of Occupation (5754-1994)
- Basic Law: The Judiciary (5748-1948)
- Basic Law: The Knesset (5718-1958)
- Basic Law: Israel as the Nation-State of the Jewish People (2018;5778)
- Hours of Work and Rest Law (5711-1951)
- Family Law (Alimony) Amendment Law (5719-1959)
- Pesach Holiday (Prohibition of Hametz) Law – 1986, [1986] S.H. (No. 1191) 220.
- Kosher Food for Soldiers Ordinance (1948; 5709)
- Pig-Raising Prohibition Bill (1962; 5722)
- State Education Law (5713-1953)
- Rabbinical Courts Jurisdiction (Marriage and Divorce) Law (5713-1953)
- Druze Religious Courts Law (5723-1962)
- Palestinian Order in Council, 1922. 3 Laws of Palestine 2569, 2581-82, Part 8 – Legal Institutions
- Zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, z 1. septembra 1992, preambula

Judikatúra

- H.C.J. 10/48 Ziv v Gubernik, District Commissioner, Urban District of Tel Aviv ver 1, 85 (1948), 89.
- H.C.J. 726/94 Clal Insurance Co Ltd v Minister of Finance, ver 48 (5), 441 (1994), 465.
- H.C.J. 72/62 Rufeisen v. the Minister of the Interior P.D. 16:2428-2455 (1963)
- H.C.J. 7/48 Al-Karbutli v. Minister of Defense, 2 P.D. 5 (1948)
- C.A. 6821/93 United Mizrahi Bank v. Migdal Communal Village, 49(4) PD 221 (1995)

- Election Appeal 1/88 Neiman v. Chairman of the Central Election Committee for the Twelfth Knesset. Dostupné z:
<http://versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/Neiman%20v.%20Chairman%20of%20the%20Central%20Election%20Committee%20for%20the%2012th%20Knesset.pdf>
- H.C. 6698/95 Aadel Ka'adan v. Israel Lands Administration, 54(1) PD 258 (2000)
- E.A. 11280/02 Central Election Comm. of the Sixteenth Knesset v. Tibi, Election Authorization, 57(4) PD 1 (2003)
- H.C.J. 953/01 Solodkin v. Mayor of Tiberias, 58(5) PD 595 (2004)
- H.C.J. 5016/96 Horev v. Minister of Transportation, PD 51(4)1 (1997)
- H.C.J. 1/49 Bejerano v. Minister of Police, 2 PD 80 (1949)